Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана. | № 79 (18102) | 1989 оной апрелиин 5, среда | Сэн 3 мүн.

КУБЫН ГАЗАР ДЭЭРЭ БОЛОҺОН АХА ДҮҮГЭЙ УУЛЗАЛГА

ГАВАНА. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. С. Горбачев Кубын Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастро Русай урялаар хани ёноной албанай хэрэгээр апрелиин 2-то Гавана ерэбэ.

Ф. Кастро, Кубын Компартиин ЦК-гай хоёрдохи секретарь, республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, революционно эзбсэгтэ хүсэнүүдэй министр армиин генерал Рауль Кастро, Кубын Компартиин ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Кубын Эхэнэрнүүдэй федерациин түрүүлэгшэ Вильма Эспин гэшэд Хосе Мартиин нэрэмжэтэ аэропорт дээрэ самолёдой гэшхүүрэй дэргэдэ совет хүтэлбэрилэгшэ болон тэрэнэй һамгые уггаа.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гедаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. Н. Яковлев, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо В. М. Каменцев гэшэд М. С. Горбачевтой хамта эндэ ерэбэ.

Кубын Компартиин ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Карлос Рафаэль Родригес, Кубын Компартиин ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Кубын Республикаһаа СССР-тэ байдаг элшэн сайд Хулио Камачо Агилера, Кубын партийна ба гүрэнэй хүтэлбэриин гэшүүд, бусад тусхай тушаалтад уулзалгада хабаадаһан байгаа.

СССР-һээ Кубын Республикада байдаг элшэн сайд Ю. В. Петров уггагшадай дунда байлсаа.

Совет болон Кубын хүтэлбэрилэгшэд нээмэл машинада һуужа, мотоциклистнүүдэй хүндэлэлэй харуулаар удэшэгдэн, Гаванын Кубанакан гэжэ үзэсхэлэн һайхан райондо оршодог М. С. Горбачевой бууха байшан хүдэр эзэлгэбэ.

Машинануудай үнгэрэн гараһан бухы 30 километрэй замда ниислэл хотын олон зуугаад мянган хүн зон совет айлшаниие, Ф. Кастрые халуунаар амаршалаа.

Бууха газартаа ерэмсээрээ, М. С. Горбачев, Ф. Кастро уулзалгануудые, хөөрэлдөөнүүдые харуулха журналистнуудтай түрүүшынхээ хөөрэлдэбэ.

Манай оронуудай хоорондохи аха дүүгэй харилсаа холбоое хүгжөөлгэдэ шэнэ түлхисэ үгэхэ ёнотой. Совет ороной хүтэлбэрилэгшын айшалан ерэлгые кубынхид тэсэжэ ядан хүлеэһэн байна гэжэ ниислэлэй газетэнүүд бэшэнэ. Кубын революцида тохёолдоһон хүшэр хүндэ жэлнүүдэ, американ империализмын республикые экономическа талаһаань бүһэлэн хүреэлжэ, тэрээндэ эзбсэгтэ добтолго хэхэ аюул тохёолдуулжа байхадань, СССР-эй болон Кубын арадуудай хани барисаан мүндэлөө һэн. Революциин дайсадтай тэмсэлдэ тэсэжэ гарахадань, хэр угһаа хойшо экономическа гээгдэнги тулюур байдалаа дабахадань, социализм байгуулгын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулхадань, Советскэ Союз кубынхидта ехэ туһа хүргэнэн байгаа.

Мүнөөнэй байдал СССР-эй болон Кубын урда айхабтар орёо, харюусалгатай зорилгонуудые табина. Уласхоорондын оршом соо болоһон һайн хубилалтанууд, манай оронуудта бэелүүлэгдэжэ байһан үйлэ хэрэгүүд совет-кубын харилсаанай шэнэ хараа түсэбүүдые нээнэ. Эгээл тиимэһээ совет хүтэлбэрилэгшын албанай хэрэгээр ерэлгэ тон шухала удха шанартай гэжэ эндэ тооломно. Эб найрамдалай ба буу эзбсэгүүдые хуряалгын, байгаалиие хамгаалгын, хоёр талын харилсаанай ба экономическа хүгжэлтын асуудалнууд — эдэ бухы асуудалнууд, зорилгонууд совет-кубын хөөрэлдөөнүүдэй үедэ дэлгэрэнгыгээр зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

КОММУНИС СУББОТНИГЫЕ УГТУУЛАН

Улаан-Удын кондитерска фабрикын коллектив арендинэ подрядай гуримда ороод, туршалга хэжэ байнхай. Эндэхи худэлмэрилэгшэд ашаг олзо абахын тула яһала оролдолго гаргана гэзэ тэмдэглэмэзэр.

Мүнөө эдэнэр байгша оной апрелиин 22-то үнгэргэгдэхэ Ленинскэ коммунис субботнигто бэлдэхэ талаар худэлмэрэй эхилэлэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бригадир О. Е. Корпенко, залуу худэлмэрилэгшэд В. В. Катина, В. В. Казанова.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ ҮГЭ БАТА

Түрүүшын коммунис субботнигой үнгэргэгдэһөөр 70 жэлэй, В. И. Ленинэй түрэһөөр 119 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор тэмдэглэхэ зорилготойгоор М. Калининай нэрэмжэтэ локомотивна депогой, «Буряткмебель» нэгэдэлэй коллективүүдэй, Зүүн Сибириин технологическа институдай баршанар болон студентнэрэй гарганан үүсхэлые локомотив-вагон заһабарилгын заводой худэлмэришэд дэмжэбэ.

Шэрэм шудхалгын цехэй, түмэр хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг цехэй мастер В. И. Никитинэй хүтэлбэрилдэг участогай, локомотив хабсаралгын цехэй Г. А. Перфильевэй бригадын коллективүүд дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абажа, завод дотороо үүсхэл гаргаа. Габшагай ажалай һайндэрэй үдэр шэрэм шудхалгын цехэй коллектив түсэбтөө нэмээжэ, 86 тонно шэрэм хайлуулха, 4800 шудхамал шудхаха юм. Бүхыдөө энэ үдэр 19,3 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилэн гаргаха байна.

Заводой партком тэдэнэрэй үүсхэлые һайшаажа, бусад коллективүудые дэмжэхыень уряалаа. Коммунис субботник үнгэргэхэ штаб байгуулагдаа. Заводой начальник Н. А. Астапенко тэрэниие хүтэлбэрилнэ. Вагон хабсаралгын цехэй, вагон бүридхэлгын цехэй гальваническа участогай, зэд шудхалгын цехэй И. А. Абзаевай, вагоной кузов заһабарилдаг цехэй С. П. Назаровай хүтэлбэрилдэг бригадануудай коллективүүд мүн лэ дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаа.

Т. СОБИНКОВА.

ХАРААА ЗОРИЛГОНЬ ТОДО

Урда жэлнүүдтэ мэтэ Онохойн модоной комбинадай коллектив В. И. Ленинэй түрэһэн үдэртэ зорюулагдаһан коммунис субботник үнгэргэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадажа байна.

Эндэ ажалай һайндэр үнгэргэхэ штаб байгуулагданхай. Комбинат бухыдөө 51 мянган түхэригэй товарна продукци гаргажа, 12,7 мянган түхэриг олохоор хараалганхай. Доодо хоёрдохи складай коллектив энэ асуудал зүбшэжэ үзөөд, энэ удэр олоһон мүнгэеэ Онохой һуринда пекарни бариха хэрэгтэ дамжуулха гэжэ шидэбэ.

Субботнигто 2000 хүн хабаадахаар хараалагдана. Тэдэнэр бухыдөө 550 кубическа метр хюрөөдэгдэнэн модо, 300 шпала, 237 кубическа метр хибэдэнээр хэгдэнэн хабтагай, 500 дүрбэлжэн метр гэрэй элдэб хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ байна.

Мартын 12-һоо эхилжэ, доодо нэгэдэхи, хоёрдохи, складуудай коллективүүд субботнигой тоосоогоор хүдэлбэ. Жэшээлхэнэ, доодо нэгэдэхи складай Владимир Егорович Гарбуз гэгшын модо хюрөөдэгшэдэй бригада энэ үдэр 140 кубическа метр модо бэлдэжэ, эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаба. Модо хэмжүүрээрнь хюрөөдэдэг А. Г. Лапардинай бригада 322 кубическа метр модо бэлэн болгоо. Тиихэдэ доодо хоёрдохи складай Г. Г. Иванов, Г. И. Латынцева, А. Л. Кравченко, В. И. Денисова гэгшэдэй бригаданууд мүн лэ энэ үдэр бүтээсэтэй һайнаар ажаллажа, халаанайнгаа даабари холо үлүүлээ.

Ц. ЦЫБАНОВ.

Загарайн район.

ЕХЭ ПРОДУКЦИ ГАРГАХА

В. И. Ленинэй түрэһөөр 119 жэлэй ойе габшагай ажалаараа тэмдэглэхэ гэһэн ороной түрүү предприятинуудай коллективүүдэй гаргаһан үүсхэлые дэмжэжэ; манай «Буряткмебель» нэгэдэлэй худэлмэришэд байгша оной апрелиин 22 то коммунис субботник үнгэргэхэ гэжэ шидэбэ.

Нэгэдэлэй мэргэжэлтэдэй тоолоһоной ёноой «улаан субботын» удэр бүхыдөө 75 мянган түхэригэй товарна продукци үйлэдбэрилэн гаргагдаха юм. Тэрэ тоодо «Нерис-2» гэһэн корпусно 30 мебель, «Журавушка», «Первоцвет», «Яшма» гэжэ гарнитур тус тустань 10 хэһэгээр бүтээн гаргаха. Мүн «Арас» гэһэн амаралтын набор түрүүшынхээ бүтээхэ юм.

Габшагай ажалай һайндэрэй үдэр худэлжэ олоһон 6 мянган түхэриг нэгэдэлэй коллектив субботнигой жасада дамжуулха.

Н. РЯБЫХ,
нэгэдэлэй парткомой секретарь.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

БЭРХЭШЭЭЛТЭЙ БАЙДАЛАЙ ТОХЁОЛДОБОШЬЕ...

Манай хадата Аха нютагай «50 лет Октября» колхозой малшад хэдэн жэлэй туршада малай үбэлжэлгые хүшэр хүндэ байдалда үнгэргэжэ байна. Хэды тиимэ байдалай тохёолдобошье, угай малша зон хадаа тэдэнэр нитын баялиг болохо адуу малаа аршалха талаар арга боломжонуудаа, өөһэдынгөө шадал, мэргэжэлые баян дүй дүршэлөө хэрэглэн худэлхые оролдоно.

Энэ ябажа байгаа үбэлжэлгын эхилхын урда тээ, сентябрь һарын һүүл багаар саһан ехээр ороһон байна. Эртэ ороһон саһанай хүсэд хайлажа үрдеэгүй байтарнь, үбэлэй эхин—хүйтэн амисхаал буужа, гэдэжэ байһан саһан хатуу хурса болотороо хүрэжэ, адуу малай бэлшээри мүльһэн хуягаар хушагдашоо бэлэй. Тэзэ энэ намарай-үбэлэй һарануудта саһан ехээр ороо.

Иимэ эрхэ байдалай тохёолдоходо, зундаа бэлэдхэгдэһэн үбһэ тэжээлдэ найдажа огтол болохогүй ха юм. Тэрэмнайшье тиимэ элбэг бэшэ, адуу малда бардам хүрэхэгүй байна бшуу. Эгээл энэ үедэ колхозой правлени, партийна организаци малай үбэлжэлгые гарза багатайгаар үнгэргэхэ зарим тэды тодорхой хэмжээ ябуулгануудые хараалаа һэн. Нэн түрүүн саһа ехэтэй үбэлжөөнүүдэзэ адуу малаа ондоо тээшэнь саһа багатай, бэлшээри һайнтай газарта туужа гаргаа. Үбэлэй янгинама хүйтэндэ адуу малаа туугаад, дулаан байраһаань гаргажа ошохо гээшэ одоол хүшэрхэн хэрэг болоно. Тезд яахаб, нитын хэрэгэй түлөө ямаршье бэрхэшээлнүүдые дабаха хэрэгтэй ха юм.

Нэн түрүүн гурбадахи отделениин һарлагууд хуршэ Түнхэнэй районой Туранай совхозой Мон шадархи газарта абаашагдаба. Мүнөө эндэ 500 гаран һарлагууд бэлшээгдэжэ байна. Һарлагшад Жамба Дондоков, Александр Ошоров, Владимир Тапхаров болон бусад эдэ малаа удэр һүнигүй манан харуулжа, тэндэхи газарай булан тохойнуудые һайн мэдэхэ болоһон хүнүүд юм.

Тиихэдэ хоёрдохи отделениин олохон малшад саһан убэлэйнгөө байрэһаа гараха баатай болоо. Жэшээлхэдэ, Болдогтой гэжэ үбэлжөөндэ ажалладаг бэрхэ малшан, районно Соведэй депутат Федор Сындеевич Сонопов мүнөө нэгэдэхи отделениин Ехэ-Хэзрэгтэ гэжэ газарта һарлагуудаа туужа асаранхай. Гэр булөөрөө тэрэ 216 толгой хүхүүли һарлагуудые харуулна.

— Иимэ урагша хойшоо холо туулган тул абалгада хэр эзргэ нөөөлнэ гээшэб?— гэнэн асуудал тэдэнэртэ табигдаба.

— Аргагүй нүлөөлөө ааб даа. Холын зайда туулгахадаа, зарим тэды тугал хаядаг байна. Хэды тиимэ ушарнуудай дайралдабашье, тул шадаха соогоо абанабди,— гэжэ малшад харюусаба.— Үнгэрһэн жэлдэ бидэ зуун үнөэн бурибөө дунда эзргээр 70 тугал абаа һэмди. Энэ жэлдэ зуунай 80 тул абаха хүсэлэнтэй ябанабди.

Федор Сындеевичые өөрөө ехэ түбшэн, олон үгэгүй, үргэн ехэ мэдэсэтэй хүн гэзэ би һанагшаб. Бухы шэнэ юумэндэ өөрын хандасатай, түрүү арга хэрэглэхэ гэжэ тэмсэдэг, үшөөл шэнэ юумэ ехээр мэдэжэ абахые оролдодог юм.

— Үгы, урдань бидэ малшад үбэлдөө һурадаг бэлэйбди. Һүүлдэнь тэрэнэймнай дүнгөөр манда мэргэжэлээ дээшэлүүлһэн тухай үнэмшэлгэ барюулагдадаг, классностимнайшье дээшэлдэг һэн. Һүүлэй 2—3 жэл соо тэрээн тухай зугаашье гарахаяа болишоол,— хайшаа юм гээшэб? Классностияа дээшэлүүлэн малшаай салин хулһэнииньшье дээгүүр һэмнай даа,— гэжэ малшан хэлээд, нэмтай суг ябаһан партийн райкомой инструктор нухэр Г. Д. Гармаев тээшэ хараба.

Галдан Дашеевич урдань РАПО-гой экономист ябаһан, энэ хэрэгтэ сэхэ хабаатай мэргэжэлтэн байгаа. Үнэхөөрөөшье, манай Ахада малшадай үбэлэй һуралсал огто мартагдашанхай.

Эгээл мүнөө үедэ экономическа шэнэ ёһо гуримаар, арендэ харилсаагаар худэлдэг боложо байһан саггта малшадые һургаха, тэдэнэй мэргэжэлыень дээшэлүүлхэ ёһотой аад, нигэжэ энэ шухала хэрэгые орхижорхиһон тус колхозой, мүн РАПО-гой хүтэлбэрилэгшэдһөө асуухаар гээшэ ха гэжэ һанагдана.

Ажахы шэнэ янзаар эрхилхэ тухай хөөрэлдөөнэй гараханань, Федор Сындеевич нигээжэ мэдүүлбэ:

— Ерэхэ жэлдэ Болдогтойнгоо газарыень урьһаламжаар абаад, колхозтоёо тусхай хэлсээ баталжа, һарлагуудаа олон болгоод, арендэ подрядай гуримда ороод туршахадамни яаха юм? Оньһон техникэ намдэ хэрэгшьегүй, мори унаа байна ааб даа. Үгышье һаань, мори һургана бээзб. Үбһэ хулһа абахадаа ялалдахашьегүйбди даа. Намда үхибүүд, дүтынхидни хамһалсана бээз.

Энэ малшан тон зүб бодомжолно. Саагуур, холые хаража, ерээдүй тухай шэбшэжэ ябаһан Федор Сындеевич Сонопов ямаршье үбэлжэлгые дабажа гараад, үшөөл шэнэ амжалтануудые түйлахын түлөө ходо ороддожо ябадаг хүн ха юм.

Хоёрдохи отделениин Үхэриг гэжэ газарта үбэлжэжэ байһан бэрхэ малшан, коммунист, республикын габьяата малшан гэһэн нэрэ эзэргэтэй Максим Ухаевич Аюшеев баһал дулаан «уурхайгаа» һэлгэхэ баатай боложо, аяар холын «Улаан Аха» колхозой Хан-Модон гэжэ зуһаланда зөөжэ ерээд, ажаллажа байна. Холын зуһаланда Максим Ухаевич Гарма хубүүнтээ хэзрын аянай байдалтай малаа харуулна.

— Бидэ ухаа ехээр алданашьегүйбди. Адуу малнай яһала һайн шадалтай, ута хабарай нюрга яаншьегүй гаталхабди,— гэжэ нухэр Аюшеев маниие найдуулаа һэн.

Тэдэнэр 142 толгой һарлагуудые харуулна. Гарма хүдөө ажахын техникум дүүргэһэн, мэргэжэлээрээ ажаллахаһаа урид өөрөө бэе дээрээ малшанай мэргэжэлые туршаха гэжэ бодомжолһон хубүүн юм. Тэрэнэй эсэгэнь ёнотой багшань болонхой.

Иигэжэ энэ колхозой малшадай зориһондоо хүрэхэнь дамжагүй.

Вл. ГАЛСАНОВ,
худөө бэшэгшэ.

КПСС-эй ЦК-гай
Политбюрогой комиссида

ХҮДӨӨ НЮТАГАЙ БАРИЛГЫН ПРОГРАММА

Нёдондо жэлэй һүүл багта болоһон газарай худэлэлгын хойшолонгууд Арменийн 300 гаран һуурин тосхонуудта ехэ мүр сараа үлөөһэн байгаа. Худөөгэй ажалшадай һуудал байдалые һэргээхын, худөөдэ шэнэ һуурин тосхонуудые, үйлэдбэриин объектнүүдые бодхоохын тула тусхай программа декабрь һарада зохёогдоо һэн. Тэрэниие бэелүүлхэ даалгабари СССР-эй Госагропромдо үгтэһэн байгаа. Энэ программын даабаринуудые бэелүүлхын тула нэгэдэхи кварталда ямар худэлмэриин хэгдэһэн тухай асуудал КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой комиссиин апрелиин 1-дэ Ереванда болоһон эзлжээтэ заседани дээрэ зубшэн хэлсэгдээ. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. С. Силаев тэрэниие үнгэргөө.

Мүнөө үедэ бухы союзна республикануудһаа эльгэгдэһэн баригын 108 отряд худөө нютагуудта худэлнэ. 4 мянга гаран нютагай хүн зон энэ хэрэгтэ хабаадуулагдана.

Украинын ССР-эй Госагропромой тус асуудалые шиидхэлгэдэ һаннаар хандажа байһьень онсолон тэмдэглэлтэй. Барилгашадай худэлдэг газарта столовонууд нэгэдээ, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй, эд бараанай ассортимент үргэдхэгдөө, хамһабариин ажахынууд байгуулагдаа.

228 һуурин тосхоной генеральна түсэбүүдые табижа байһан проектировщигуудай ажал ябуулга һүүлэй үедэ эрид һайжаруулагдаа. Гэо байрын социальна хангалгын бухы байшан гэрнүүд юһэн баллдашье һандархагүй юм.

Барилгашад нэгэдэхи кварталай даабаринуудые дүүргээ, 3 мянган шахуу байшан гэр нүүд задалагдажа, ондоо тээшээ гаргагдаа, малай фермэнүүд, болбосоруулгын һанбаринуудай объектнүүд заһабарилагдаа.

Мелиораторнууд графигайнгаа ёноор худэлнэ. 14 райондо 80 мянган гөктар газар уһалалгада бэлдэгдээ, бүлүүр станцинууд заһабарилагдаа, шэнэ һубагууд татагдаа, электрын элшэ хүсөөр хангалга тогтууритай болгогдоо.

Гэхэтэй хамта һэргээлгын ба барилгын худэлмэри хаа хаанагүй жэгдэ һайнаар ябуулагданагүй. Казахстанай, Туркменийн, Эстонийн, Таджигай ба Грузиин ССР-нүүдэй Госагропромууд худэлмэрээ һүлаар ябуулна.

Энэ жэлдэ хараалагдаһан объектнүүдые барижа ашаглалгада оруулхые СССР-эй Госагропром ороддохо ёнотой. Нютагай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд газарай участогуудые таһалжа үгэлгээ һаатуулха ёногүй.

Барилгын подразделениннүүдые худэлмэришэдөөр бүридүүлгые апрелиин 15 болотор түгэсхэхые, хоёрдохи кварталай даабаринуудые дүүргэхын тула материалай нөөсэнүүдээр гүйсэд хангагдахые дурадхагдаа.

Кироваканда байгаалиин гай усалай хойшолонгуудые усадхаха талаар оперативна штаб байгуулха тухай асуудал зубшэн хэлсэгдээ. СССР-эй нүүрһэнэй промышленностиин министрэй орлогшо А. А. Пшеничный тэрэнэй хүтэлбэрилэгшөөр томилогдоо.

Арменийн КП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь С. Г. Арутюнян комиссиин худэлмэрэидэ хабаадаба.

(ТАСС).

1989 оной апрел

ронды
хэлэ

ЙХАН ГЭРЭ

ТИКЫЕ ШЭНЭ

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕ

ИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕР

ИДЕОТЕКА (ул. Ив

ИДЕОЗАЛ «ОКТЯБР

ДА БУРЯТИИ
номерто

ртийна ёһо
рим сахиха

Ленин хэлэһэн байдалай ёһо гурим хадаа организацини суг
КПСС-эй Устав соо баталагдажа, коммунист
абажа ябаха, хүнүүдтэй, нүхэдтэеэ харилсаагаа
дурадхаа. Тэдэнэр зохёохы ёноор ажалла
ны бэдэрхэ уялгатай. Коммунист хүнэй хэлэхые хү
хүн, харин эгээл хүндэ, орёо, харюусалга ехэтэй
даажа абадаг байха юм. Политическэ болбосо
ны иэдэрэл, арюун һайхан сэдьхэл — коммунистын
гол һудаһан болохо байна.

демократи үргэдхэхэ, тэрэнэй худэлмэрине бу
ржа байха, партийна ажабайдалай ленинскэ
дые һэргээхэ, нэн түрүүн партийна эхин органи
ажал ябуулгада, партийн һунгагдамал органуудай
эдэ ёно гуримуудые һэргээхэ ёнотой — гэзэ
союзна XIX конференци дээрэ М. С. Горбачев

ор үнэн сэхэ, олондо мэдээсэлтэй оршон бай
, сэбэр сэхэ хөөрэлдөөнүүдые, шүүмжэлэл ба
ижэлэл хүгжөөхэ хэрэгтэй. Эдэнние гол түлэб
лэ бэелүүлхэ болоно. Тэдэнэр ажалша кол
эзтэй зөтэй ажалай эрхэ байдал байгуулжа, түн
удэр бүтээсэтэй ажалда элсүүлнэ. Үйлэдбэрин
, түрүү онол аргануудые олоно, избтэрүүлнэ.
инистнууд өөр дээрээ харюусалгатай ажал даажа
.

Бэшүүрэй районой Охин Булагай совхозой
аалиин фермые залуу коммунист Раиса Гом
Жигжитовагай өөрынгөө эдэбхээр даажа абаһан
ажал хэрэгүүдынь һайжаржа эхилээ. Урдань эн
ай ажалай дүнгүүд ахир, худэлхэ хүнүүдшье оло
. Харин мүнөө коммунистын хүсэл оролдолгоор
ны коллективыг байгуулагдажа, эдэбхитэй
ыг эмхидхэгдэнхэй. Энээнэй ашаар үнгэрһэн жэл
ны коллектив түрүүшынхнээ үнөэн бүрибөө дун
2000 килограммһаа үлүү һу haагаа.

инказаводой слесарь, ажалша коллективэй соведэй
, коммунист В. В. Белоусов худэлмэри ехэтэй, хүн
ндэтэхэ, оньһожоруулха талаар нүхэдтэеэ хамта
ири ябуулжа байдаг. Һүүлэй үедэ тэдэнэр ажалай
ийр даагин шахуу дээшэлүүлжэ шадаа. Коммунист
ридалга доро хамтын подрядаар худэлдэг болоо
арендэ гуримда ороо байһан коллективүүд
доторнай олон.

гэшүүн хараа ороной социально-экономическа хуг
ирыгөө тон ехэ хубита оруулха үйлгатай гээд
Устав соо хэлэгдэнэ. Энэ хэрэг хүнгэн бэшэ. Тезд
ийнхэ дадаа жэшээ харуулхаһаа ондоо «хүнгэлэл
ийнистнуудта үгтэнэгүй. Партийн хүсэ шадал комму
эдэбхи үүсхэлһээ, тэдэнэй жэшээ харуулалгаһаа
дадаа КПСС-эй обкомой гэшүүн байһан Улаан
ийн гадер хубсаһанай фабрикын нэхэгшэ У-С. Г.
өөрынгөө үүсхэлээр нэхэгшэ 6 машина хангадаг
ан. Нормын ёноор гурбан машина хангаха ёнотой.
ын жэшээ ононие зорилгуулһан байха. Мүнөө тэ
дуршэл фабрикын олон нэхэгшэд хэрэглэжэ, ажа
эрид дээшэлүүлээ. Тиихэдэ Тарбагатайн районой
рэмжэтэ колхозой һаалишан, коммунист Г. А. На
р нүхэдтэеэ арендэ звено эмхидхэжэ, нэгэ жэлэй
гдэнэр үнөэн бүрибөө 3000 гаран килограмм һу
ийн байха юм. Тэдэнэй жэшээ мүн баһа дэмжэг
ийн.

ийн гадаа партийн политическэ тэмсэлшэ байха ёно
ийн тэдэнэй хүмүүжэжэ, ёнотой коммунист болохо
партийна эхин организаци, тэрээн соо тогтоһон эр
мүнөө ехэтэй байдаг. Олонхи партийна организа
ийн байдалые һайжаруулые оролдодог, бэе бэедээ
ийгээр хандадаг, найдадаг, үнэн сэхэ шүүмжэлэл,
шүүмжэлэл дэлгэдэг байна. Иимэ байдалда комму
ийн болбосордог, үргадаг.

ийн партийна комитедүүдтэ болон бюродо комму
ийн нүхэр ёноор хөөрэлдэхэ гээшэ ашаг үрэ ехэтэй
ийнууд нэгэн болоно. Иимэ дүй дуршэл КПСС-эй
ийн Шэбэрэй, Яруунын райкомуудта, ЛВРЭ-гэй,
ийн партийна комитедүүдтэ заншалта болонхой.
, партийн Хорин райком промышленна пред
ийн болон худее ажахын хүтэлбэрилэгшэдые, мэр
ийн үржа хөөрэлдэдэг, худэлмэрэзрнь һонирходог
ийн тэдэнэй саашадаа юу хэхэ, ямар зорилго
ийн байһанда онсо анхарал хандуулна. Энэмнай
ийн, юрын лэ хөөрэлдөөн богодог. Иимэ хөөрэл
ийн дутэ һайнаар таниха, ойлгохо, ямар зорил
ийнь элирүүлхэ арга үгэнэ ха юм. Иимэ хөөрэл
ийрин тоосоонһоо, бюрогой заседани дээрэ хэлсэг
ийн аша үрэтэй байдаг гээд дүй дуршэл гэршэлнэ.
ийнта зарим партийна комитедүүдэ коммунистнуу
ийн асараад, гансал дутуу дундануудыень заажа, шал
ийнь элирүүлээгүй аад, нэрэ һүрагүй харааха, э
ийн доногдолгонуудые элбэгээр үгэхэ үшар үшөөл
ийн.

ийн горком, райкомдо бусадшье партийна комите
ийн коммунистнууд һанаһанаа сэхэ хэлэхэ эрхэтэй, уялга
ийн худэлмэри шүүмжэлхэшье арганай. Тезд за
ийн «Хаана байһанаа бү марта!» гэхэ, уг унгиень ойл
ийн, зандарха, өөһэдыгөө сагааруулхые оролдохошье
ийн аададаг. Коммунист үнэн сэхэеэ партийна гэр соо
ийн, таана хэлэхэ ёнотойб! Энэл гэртэ хэрээгы но
ийн шагнажа, зүб сэгнэлтэ үгэхэ ёнотой гэжэ найда
ийн Юуб гэхэдэ, партийна нүхэсэл гээшэ хүнүудые
ийн эрэгээрнь илгадаггүй коммунистнуудай хоорон
ийнсаануудай большевик ёно гуримда түшэглэдэг юм.
ийнок харилсаанууд манай бүхы партийна ажабайдал
ийнулэгдэхэ эрэгтэй.

ийн гэшүүдтэ иимэ шанга эрилтэнүүдэй табигдаад бай
ийн та партийна эзмэ абаһан хүнүүдтэ онсо анхарал
ийн ала. Зарим тээ энэ эзмые түргэн абаһые орол
ийн эрэ тэрэнэй хүмүүжүүлхы үүргые доошолуулна.
ийн визор харагшадай
ийн нуудта харюунууд үг
ийн—Соносхолнууд. Мос
ийн—«Амгалан нойрсо
ийн шуул!» 21.20—Столо
ийн эр дэлхэйн чемпио
ийн—Время. 22.50—«Соф
ийн евская»—3 серитэй
ийн канай фильм. 1-э
ийн 00.15—Богони концер
ийн—Футболоор СССР-э
ийн нат. «Спартак»—«Зе

ийн тиль»— бухэсоюзна
ийн ска киножурнал. 19
ийн гал. 19.25—«Байгалай
ийн газар дээрэ». 20.10
ийн—бултанаймнай бал
ийн дахи дамжуулганууд
ийн визор харагшадай
ийн нуудта харюунууд үг
ийн—Соносхолнууд. Мос
ийн—«Амгалан нойрсо
ийн шуул!» 21.20—Столо
ийн эр дэлхэйн чемпио
ийн—Время. 22.50—«Соф
ийн евская»—3 серитэй
ийн канай фильм. 1-э
ийн 00.15—Богони концер
ийн—Футболоор СССР-э
ийн нат. «Спартак»—«Зе

ийн Лера пресечения —
ийн 18.30 20.30
ийн ИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕР
ийн зыческая медонна —
ийн 0. Свет за шторами —
ийн охищение по венгер
ийн 3.20
ийн ИДЕОТЕКА (ул. Ив
ийн борник мультфильмо
ийн ак Иванушка — дур
ийн дом ходил — в 12
ийн зда о солдате —
ийн зломщик — в 15.40,
ийн ураев (2 серии) — в
ийн ИДЕОЗАЛ «ОКТЯБР
ийн эиключения больн
ийн — в 10, 14.30, По
ийн тся все — в 11.20, О
ийн в 13.10, Наследств
ийн я Стамбула — в 1

ийн Государ-
ийн ССР по
ийн м книж-
ийн нина, 35
ийн : 04610

ийн ябуулжа байгаа ажал тухай
ийн энэ репортаж соогоо авторнууд хөөрэнэ.

ийн «Хүтэлбэрилэгшые һунгалга
ийн ямараар үнгэрбэб?» гэжэ гар
ийн шагтай А. Субботиной корреспо
ийн денции номерто тунхаглагдаба.
ийн «Иволгинский» гэжэ сов
ийн хоз-техникумдэ бригадирые
ийн ямараар һунгаһан тухайнь
ийн энэнь соо хэлэгдэнэ.

ийн Газетын мүнөөдэрэй номер
ийн то БМДК-да боложо байһан
ийн үйлэ хэрэгүүд тухай нюуса
ийн далгагүйгөөр бэшэһэн, эндэхи
ийн худэлм шэдэй хүшэр бай
ийн далда ороод байһан тухай то
ийн доор хөөрэнэн статья газетын
ийн номерто байха

ийн Мунхуевай бри
ийн мүнөө үедэ
ийн

КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

УҺАЛАНГҮЙ УРАГШАА ЯБАГДАХАГҮЙ

Газар һайжаруулха, үһалагдадаг болгохо мелиоративна хүдэлмэри тухай һүүлэй үедэ хэблэлдэ, радиогоор, телевиденеэр ехэхэн шаг шуулан болодог болонхой. Энэмнай ороидоошье хэрэггүй юумэн, аша туһагүйгөөр газарай хүрьһэ онгилжо, урбуулжа, байгаалие гэмтээнэ гэхэ мэтээр мелиораторнуудые эзмэлдэг. Би энэзнине зүб гэхэгүй байнаб.

КПСС-эй ЦК-гай һаяхан болоһон мартын Пленум дээрэ М. С. Горбачев элидхэл хэхэдээ, энээн туяй тон тодоор хэлээ. «Орёо бэрхэтэй байгаалиин эрхэ байдалда хүдөө ажахые эрхилжэ байһан манай ороной олонхи нютагуудта зарим тээгүүр газар үһалангүй, нүгөө зарим газарта үлүү үһа намаг хатаангүй байжа шадахагүйбди. Энээнэйл ашаар олонхи оронууд хүдөө ажахын продукци ехээр абаха аргатай болоно ха юм»,— гэжэ М. С. Горбачев онсолон заана.

Жэшээнь, манай эндэхи нютагуудые абаад үзэел даа. Хелтад гэхэдээл гандахаяа һанадаг Хэжэнгын районой бүхы ажахынуудта илангаяа сабшалан үһалаагүй һаа, үбһэ ногооной тогтууритай һайн ургаса абахын яашье аргагүй юм. Энээнине манай элинсэг хулинсагай, мүн өөһэдымнайшье олон жэлэй дүй дүршэл гэршэлэн харуулна. Үнгэрхэдөө гандуу жэлдэ зуниинь ялан сагаан болошоһон бэлшээриеэшье ажахынууд үһалжал малаа адуулна, ашаг шэмэ абана бшуу. Ондоо аргагүй.

Тиимэһээ манэй хөөр ажахы (Могсохоной болон Худанай совхозууд) хамта байхадаа, 1976—1986 онуудта үһалагдадаг газараа үргэдхэхын тула нилээд ехэ хүдэлмэри хэһэн гээшэ. Тэрэ үедэ минии совхозой директорээр хүдэлмэ байхада, республикын габьяата мелиоратор Б. Р. Санжимитыповэй хүтэлбэри доро Гангатын, һараантай-Жэбхээһэнэй, Худанай үһалуурийн ехэ-ехэ һубаг ханаабууд, хаалтануд баригдажа, Могсохоной совхоздо мүнөө 1500 гаран гектар ямаршье сагта найдамтайгаар үһалагдаха сабшалан бии болгогдонхой. Тэндэһээнь үбһэншье ехээр абтадаг.

Һүүлэй үедэ манай эндэ хабар-зуниинь яһала хура бороотой байжа, үһалуурийн эдэ системэнүүдшьегүйгөөр үбһэн ехэ абтана. Тиимэһээ гидротехническэ ехэ барилгануудые хэһэнэй, гаргаша гаргаһанай хэрэггүй байгаа гэһэншүүгээр зарим хүнүүд, мүнөөнэй хүтэлбэрилэгшэнэршье хэлэдэг.

Тэдэниие би буруушаадагби. Иигэжэ хэдэн жэлдэ хура бороотой байтараа, гэнтэ ехээр гандаг лэ даа. Тиихэдэнь хейшан гэхэ юм? Байгаалитай «үгэзэ ойлгосохо» бэшэбди. Одоол тиихэдэ үнөөхи һараантай-Жэбхээһэнэй, Худанай үһалуурийн һубаг ханааб, хаалтанууднайл абарха бшуу. Юрэдөөл, Могсохоной совхозойхидган гасуурта гасагдахаяа болиихой. Харин тэндэхидэй энээнээ хүсэд ойлгодоггүйнь харамтай.

Манай Худанай совхоз дээрэ хэлэгдэһэн ажахыһаа амяарлагдахадаа найдамтайгаар үһалагдадаг тиимэ газаргүй шахуу үлэшөө юм. Тэдэмнай хүү Могсохоной совхоздо ороо бшуу. Мүнөө болоходо, манай Худанай совхоз үһалагдадаг, һайжаруулагдаһан газараар район соогоо эгээл тулюур ажахы болоод байна. Боро Хүл гэжэ газарта даб дээрэ 114 гектар сабшалан лэ үһалагдана. Эндэхи үһалуурийн һубаг ханаабуудай дүүрэн хүсэндөө хүргэгдэхэдэ, үшөө 150 гектар газар үһалагдадаг болохо бэлэй. Энэ барилгые үргэлжэлүүлхын тула 30 модоной гасарта һубаг ханааб татаха, хаалтануудые бариха үлөөд байна. Анхэрал хандуулаа, оролдоо, мүнгэ, хүсэ табяа һаа, тиимэшье аймшаг тай ехэ ажал бэшэл даа. Энэ талаар манай ажахыда туһалхал бэлэ гэжэ хүлеэнэбди. Үһалагдадаг газартай болоо һаа, мүнөөнэйхөө 2 дахин ехэ үбһэ тэжээл бэлэдхэдэг, хамтын болон хубинншье ажахынуудэй адууһе малһаа ашаг шэмэ ехэ абтаха һэн.

Эдэ бүгэдэһөө юу хэлэхэеэ һанаабши гэхэдэ, мелиораци гэшэ аша үрэ багатай юумэн гэжэ зариманай шуурханда дуержэ, энээнние тоохоёо болео һаамнай, байгаали, сагай уларил бидэнине ходо хайрлажа байхагүй. Үһалагдадаг газарые үргэдхэхэ, үрэжэлыень һайжаруулха хүдэлмэрине һуладхажа болохогүйл даа. Энээндэ мүнгэ зөөри һомолхо, хүсэ табихал хэрэгтэй. Тэрээнгүйгөөр манай эндэ эдеэ хоолой эүйлнүүдые ямаршье жэлдэ элбэгээр абадаг болохомнай бэрхэтэй. Энэмнай КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын шухала хүдэлмэринүүдэй нэгэн байха ёһотой.

Ц.-Д. ЛОДОЕВ,
республикын габьяата мелиоратор.

Барилгын талмайнууд дээрэ

ФОТОРЕПОРТАЖ

ҮЙЛСЫН ШЭНЭ ШАРАЙ

Республикын нинслэл хотын Октябрьска районой Лебедевэй үйлсөөр 5, 9, 10 дабхартай байрын гэрнүүд һүүлэй хэдэн жэлэй туршада нилээд олоор бариг дажа, энэ гудамжые шэмэглээ, танихаар бэшэ болгоо. Мүнөө энэ үйлсэдэ хэдэн гэрнүүд баригдажа байнхай. Буряадай мебельно-модо болбосоруулгын комбинадай хүдэлмэришэдэй байха 94 квартиратай гэр, 190 һууритай хамтын байра бодхоогдоно. Эдэ объектнүүдэй барилгада хоёр-хоёр бригада ажаллана. П. П. Григорьев, Н. Т. Степаноя, П. Г. Левантуев, Г. Н. Мартынюк гэгшэдэй бригадануд гэрэй барилга хэнэ.

— Манай «Жилгражданстрой» трестын бригадануд хирпиисээр тон муугаар ханагдана. Удэр соо 15 мянган хирпиисэ манда асарна. Тиимэһээ комплексын хоёр бригадануд дүүрэн хүсэндөө хүдэлхэ аргагүйдэнэ. Хүдэлмэришэд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха, ехэ салин хүлһэ абаха гэжэ ороолдоно. Тэд барилгын материалнуудаар муугаар ханагдажа, эрмэлзэл ороолдогоньь мухардана. Барилга дээрэ прорабаар 29 жэлэй туршада хүдэлнэб. Мүнөөнэйхи шэнги хүндэ байдал энэ хугасаа соо үзэгдэнэ. Тиихэдэ тугалнуудаа манда үгэнэн колхоз, совхозууд үбһэ тэжээлээр ханагаха ёһотой аад, зарим ажахынууд хэлэнэндэ хүрэдэггүй. Энэнь ямар нэгэн гэшэ аад даа,— гэжэ Тайлсын совхозой ахамад зоотехник Г. Д. Сандаков мэдэулбэ.

Залуу эбэртэ бодо мал түлжүүлдэг ба шахан таргалуулдаг комплексын ажалтаньь танилсабал, эндэ мүнөө 3600 толгой мал ашаг үрэтэйгөөр харууһалагдажа байна. Совхозой мэргэжэлтэд ажахынуудһаа өөнэдөө 20 удэр болоһон нарай тугалнуудые суглуулжа асардаг заншалтай юм. Тиигээд эдэ мал дүрбэн һаратай болотороо хоёр цехтэ тус тустаа 450—450-яар байлгагдана.

Эдэ нарай тугалнуудай байранууд соо орожо харахада, дэгэлгэ үргэгдэнэн, модон һэрхигэр шэлатай хорёонууд соо тугалнууд үсөөхэ үсөөхэнөөр бүлэг болгогдонхой байна. Байрануудай досоохинь тусхай оньһон тухеэрэлгээр арилгагдана. Дососнь сэбэр, хананууд-ынь, хорёонуудынь сагаадагданхай. Байрань электрокалориферээр дулаасуулагдана. Баруун-урда углууда тухеэрэгдэнэн тугалшадай амарха, таһалга соонь баһал сэбэрхэн, хананань үлгөөтэй самбар дээрэ тэдэнэрэй энэ жэлдэ абаһан социалис уялгануд, социалис мурысөөнэй дүрим, ажалай удэрэйнь гурим, тэжээлэй рацион гэхэ мэтэ үлгөөтэй харагдана.

— Нарай тугалнуудаа ямар тэжээлээр эдэлүүлнэт?— гэжэ һонирхобобди.

— 56 удэртэй болоторнь бидэ тугалнуудтаа толгой бүриннь 5 литр хэмэл һу уулгадагбди. Тэрээнһээ гадна һаин шанартай үбһэ, витаминтай ногооной гурил, талха тарыанай зүйл эдюулдэгбди. Тугалнуудай дүрбэн һаратай болоторнь нэгэ центнер нэмэлтэ шэгнүүри абахын тула 4,1 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл гаргашалдагбди,— гэжэ нүхэр Сандаков хэрэусаба.

Тиигээд эдэ хоёр секциин тугалшад 130—140 килограмм шэгнүүртэй тугалаа удаадахи цехтэ хамжуулан үгэдэг баиха юм. Эндэ 1140 толгой бүрууннуд харууһалагдана. Энэ цехтэ асарагдаһан мал баһал хоёр байрада байлгагдана. Нэгэн соонь 760 толгой, нүгөөдэдэнь 350 толгои бүрууннуд ородог юм. Эндэ ерэһэн мал арбан һаратай болотороо нэгэ центнер шэгнүүртэй болохын тула 7,2 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэн тэжээл абадаг байна. Иимэ тэжээл эдиһэн бүрүү бүхэн үдэр соо дунда эзргээр 600—700 граммаар нэмэгдэжэ, арбан һаратай болоходоо толгой бүриинь шэгнүүр 260—270 килограммда хүргэгдэнэ. Зарим бүрууннуудай шэгнүүринь 300—320 килограмм татадаг байха юм.

Һүүлшынь шата юун болоноб гэхэдэ, хашарагууд шахан таргалуулагдажа, гүрэндэ тушаагдана. Энэ цехэй 1500 толгой малые хоёр бригада харууһалдаг юм. Шахан таргалуулгада табигдаһан хашарагууд зургаан һарын туршада харууһалагдахадаа, толгой бүриинь шэгнүүр 380—400 килограммда хүргэгдэнэ. Иимэ хүндэ шэгнүүртэй болохынь тула малшад толгой бүридэнь 3—4 килограмм талха тарыанай зүйл, 20 килограмм силос, 4—5 килограмм үбһэ, баһал тэдыь шэнээн һолоомо, 10—15 килограмм бурдууг үгэдэг байна. Иигэжэ нэгэ центнер шэгнүүр абалгада 8,9 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл гаргашалагдаһан болоно.

Иигэжэ тус совхозой 3600 толгой мал үбэл эунгүй, хабар намаргүй нэгэл газартаа байлгагдажа харууһалагдадаг юм.

Эндэ бүхыдөө 36 малшан хүдэлнэ. Малшан бүхэндэ 100 толгой мал даалгагдажа үгтэхэдөө, тэдэнэрэй ажалынь тиимэ хүндэшье бэшэ юм. Юуб гэхэдэ, эндэ хүдэлэгшэдэй ажалынь нилээд хүнгэдхэгдэнхэй. КОР-15 тухэлэй тэжээл бүйлуулдаг цех удэр соо дунда эзргээр 45—50 тонно тэжээл бэлэдхэжэ үгэнэ. Тэрээнһээ гадна хуурай тэжээл холижо бэлэдхэдэг баһа нэгэ цех хүдэлгэдэнэ. Тэндэ Сергей Чернищын оператораар ажалладаг.

— Экономическа талааараа хэр ашаг олзотой комплекс болоно гэгшэб? — гэжэ ахамад зоотехникта хандахадамнай, тэрэ иигэжэ хэлээ һэн:

— Нёдондо жэлэй үрэ дүн абежа харахада, малшаднай буруу, хашарагайнгаа шэгнүүр нэмээхэ тусэбөө 116 процент, мяха үйлэдбэрилхэ даабарияа 106 процент дүүргэнэн байна. Комплекс дээрэ байлгагдаһан малай шэгнүүрынь сүүдхэдэ 550 граммаар нэмээгдхэ аад, тэрэмнай 587 граммда хүргэгдөө. Иигэжэ бидэ 3 миллион 220 мянган тухэригэй олзо оршо орууллаһан байнабди. Нэгэ центнер мяханай өөрынь үнэ сэнгынь 165 тухэриг болоно. Энэмнай үшөөл ехэ гэжэ тооноподи. Юуб гэхэдэ, ажахынуудай хэрсээнэйнгээ ёһоор үбһэ тэжээлээ үгэхэгүйдэнь, совхознай «Монголой Арадай Республикаһаа, хүршэ Шэтын областьһоо алтанай сэнтэй үбһэ, һолоомо, талха тарыанай зүйл худалдажа абана. Энэ гэргашань үйлэдбэрилэгдэнэн мяханай үнэ сэндэ ехээр нүлеелнэ бшуу. Бидэнэрэй үнгэрһэн жилдэ мяханай комбинадта тушааһан үхэрэймнай 55—80 процентнь «эрхимя гэһэн сэгнэлтэтэйгээр абтаһан байна.

— Колхоз, совхозууд тугалнуудаа танда үгэхэдөө, ямар ашаг олзо өөртөө абана гэгшэб?

— 20 хоноһон тугалнуудаа манда тушаахадань, ажахы доторой хэрэглэмжэдэ гаргашалагдаха һүнэйнь хэмжээн багаболоно. Хэнэйшье мэдэһээр, тугалнууд 60 удэрэй хугасаа соо һүн дээрэ байлгагдаг гэгшэ. Тиихэдэ колхоз, совхозууд гүрэндэ һу тушаалгаа дэгшэлүүлжэ шадана. Хоёрдохёор, ажахынуудтаа тугалшадые бэдэржэ зобохоёо болиноо. Тэдэнэртэ салин хүлһэн тулэгдэнэгүй. Гурбадахяар, байра байдал тухеэрхэеэ болиноо бшуу. Дурбэдэхеэр, бидэ жэлэй һүүлдэ гүрэндэ тушааһан 8000 центнер мяхаяа тугалнуудые абаһан ажахынуудта һөөргэнь хубаарилжа үгэдэгбди. Энэ мяхан тэдэнэрэй тусэбэй дүүргэлтэдэ оруулагдана, — гэжэ Гомбо Дымбеевич хэрэусана.

Комплекс дээрэ дүй дүршэлөөр баян малшад олон юм. Нёдондо жэлэй дүнгөөр Галина Поликарповна Смирновагай даадаг бригадын гэнүүд даалгагдаһан малайнгаа шэгнүүрые сүүдхэ соо 771 граммаар дээшэлүүлһэндээ, бэшэн сооһоо онсо шалгаржа гарааһэн. Эндэ 4 хүн хүдэлдэг, Анна Михайлова, Валентина Вилкова, Валентина Николаева гэгшэд шэгнүүр абаха тусэбөө 136 процент бэелүүлһэн байна. Бригадирынь өөрөө Ажалай Алдар солын хоёрдохи, гурбадахи шатын орденуудтай, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат Н. Б. Хабдаевагай бригада үнгэрһэн жилдэ бүхыдөө 1550 центнер мяха үйлэдбэриижэ, хоёрдохи һуури эзэлээ. Мал шахан таргалуулга дээрэ Сембу Пурбуевич Эрдынеевэй хүтэлбэрилдэг коллектив үндэр дүнгүүдые түйлаһан байна.

Тус ажахын түйлаһан амжалтануд хаанаһаа эхитэйб гэхэдэ, совхозой дирекцийн мал шадаангаа ажаһуудал һайжаруулха талаар айхабтар ехэ дадаг гэгшэ. Тиихэдэ колхоз, совхозууд гүрэндэ һу тушаалгаа дэгшэлүүлжэ шадана. Хоёрдохёор, ажахынуудта тугалшадые бэдэржэ зобохоёо болиноо. Тэдэнэртэ салин хүлһэн тулэгдэнэгүй. Гурбадахяар, байра байдал тухеэрхэеэ болиноо бшуу. Дурбэдэхеэр, бидэ жэлэй һүүлдэ гүрэндэ тушааһан 8000 центнер мяхаяа тугалнуудые абаһан ажахынуудта һөөргэнь хубаарилжа үгэдэгбди. Энэ мяхан тэдэнэрэй тусэбэй дүүргэлтэдэ оруулагдана, — гэжэ Гомбо Дымбеевич хэрэусана.

Комплекс дээрэ дүй дүршэлөөр баян малшад олон юм. Нёдондо жэлэй дүнгөөр Галина Поликарповна Смирновагай даадаг бригадын гэнүүд даалгагдаһан малайнгаа шэгнүүрые сүүдхэ соо 771 граммаар дээшэлүүлһэндээ, бэшэн сооһоо онсо шалгаржа гарааһэн. Эндэ 4 хүн хүдэлдэг, Анна Михайлова, Валентина Вилкова, Валентина Николаева гэгшэд шэгнүүр абаха тусэбөө 136 процент бэелүүлһэн байна. Бригадирынь өөрөө Ажалай Алдар солын хоёрдохи, гурбадахи шатын орденуудтай, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат Н. Б. Хабдаевагай бригада үнгэрһэн жилдэ бүхыдөө 1550 центнер мяха үйлэдбэриижэ, хоёрдохи һуури эзэлээ. Мал шахан таргалуулга дээрэ Сембу Пурбуевич Эрдынеевэй хүтэлбэрилдэг коллектив үндэр дүнгүүдые түйлаһан байна.

Тус ажахын түйлаһан амжалтануд хаанаһаа эхитэйб гэхэдэ, совхозой дирекцийн мал шадаангаа ажаһуудал һайжаруулха талаар айхабтар ехэ абахын яашье аргагүй юм. Энэнние манай элинсэг хулинсагай, мүн өөһэдымнайшье олон жэлэй дүй дүршэл гэршэлэн харуулна. Үнгэрхэдөө гандуу жэлдэ зуниинь ялан сагаан болошоһон бэлшээриеэшье ажахынууд үһалжал малаа адуулна, ашаг шэмэ абана бшуу. Ондоо аргагүй.

Тиимэһээ манэй хөөр ажахы (Могсохоной болон Худанай совхозууд) хамта байхадаа, 1976—1986 онуудта үһалагдадаг газараа үргэдхэхын тула нилээд ехэ хүдэлмэри хэһэн гээшэ. Тэрэ үедэ минии совхозой директорээр хүдэлмэ байхада, республикын габьяата мелиоратор Б. Р. Санжимитыповэй хүтэлбэри доро Гангатын, һараантай-Жэбхээһэнэй, Худанай үһалуурийн ехэ-ехэ һубаг ханаабууд, хаалтануд баригдажа, Могсохоной совхоздо мүнөө 1500 гаран гектар ямаршье сагта найдамтайгаар үһалагдаха сабшалан бии болгогдонхой. Тэндэһээнь үбһэншье ехээр абтадаг.

Һүүлэй үедэ манай эндэ хабар-зуниинь яһала хура бороотой байжа, үһалуурийн эдэ системэнүүдшьегүйгөөр үбһэн ехэ абтана. Тиимэһээ гидротехническэ ехэ барилгануудые хэһэнэй, гаргаша гаргаһанай хэрэггүй байгаа гэһэншүүгээр зарим хүнүүд, мүнөөнэй хүтэлбэрилэгшэнэршье хэлэдэг.

Тэдэниие би буруушаадагби. Иигэжэ хэдэн жэлдэ хура бороотой байтараа, гэнтэ ехээр гандаг лэ даа. Тиихэдэнь хейшан гэхэ юм? Байгаалитай «үгэзэ ойлгосохо» бэшэбди. Одоол тиихэдэ үнөөхи һараантай-Жэбхээһэнэй, Худанай үһалуурийн һубаг ханааб, хаалтанууднайл абарха бшуу. Юрэдөөл, Могсохоной совхозойхидган гасуурта гасагдахаяа болиихой. Харин тэндэхидэй энээнээ хүсэд ойлгодоггүйнь харамтай.

Манай Худанай совхоз дээрэ хэлэгдэһэн ажахыһаа амяарлагдахадаа найдамтайгаар үһалагдадаг тиимэ газаргүй шахуу үлэшөө юм. Тэдэмнай хүү Могсохоной совхоздо ороо бшуу. Мүнөө болоходо, манай Худанай совхоз үһалагдадаг, һайжаруулагдаһан газараар район соогоо эгээл тулюур ажахы болоод байна. Боро Хүл гэжэ газарта даб дээрэ 114 гектар сабшалан лэ үһалагдана. Эндэхи үһалуурийн һубаг ханаабуудай дүүрэн хүсэндөө хүргэгдэхэдэ, үшөө 150 гектар газар үһалагдадаг болохо бэлэй. Энэ барилгые үргэлжэлүүлхын тула 30 модоной гасарта һубаг ханааб татаха, хаалтануудые бариха үлөөд байна. Анхэрал хандуулаа, оролдоо, мүнгэ, хүсэ табяа һаа, тиимэшье аймшаг тай ехэ ажал бэшэл даа. Энэ талаар манай ажахыда туһалхал бэлэ гэжэ хүлеэнэбди. Үһалагдадаг газартай болоо һаа, мүнөөнэйхөө 2 дахин ехэ үбһэ тэжээл бэлэдхэдэг, хамтын болон хубинншье ажахынуудэй адууһе малһаа ашаг шэмэ ехэ абтаха һэн.

Эдэ бүгэдэһөө юу хэлэхэеэ һанаабши гэхэдэ, мелиораци гэшэ аша үрэ багатай юумэн гэжэ зариманай шуурханда дуержэ, энээнние тоохоёо болео һаамнай, байгаали, сагай уларил бидэнине ходо хайрлажа байхагүй. Үһалагдадаг газарые үргэдхэхэ, үрэжэлыень һайжаруулха хүдэлмэрине һуладхажа болохогүйл даа. Энээндэ мүнгэ зөөри һомолхо, хүсэ табихал хэрэгтэй. Тэрээнгүйгөөр манай эндэ эдеэ хоолой эүйлнүүдые ямаршье жэлдэ элбэгээр абадаг болохомнай бэрхэтэй. Энэмнай КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын шухала хүдэлмэринүүдэй нэгэн байха ёһотой.

Ц.-Д. ЛОДОЕВ,
республикын габьяата мелиоратор.

Мал ажал — онсо шухала һалбари

ТАЙЛСЫНХИДАЙ АЛХАМЫНЬ БАТА

Районойнгоо долоон ажахыһаа 20 хоноһон тугалнуудые абаад түлжүүлдэг, һүүлдэнь шахан таргалуулдаг гол һалбаритай. Тайлсын совхозой эрхилжэ ябаһан ажал хэрэгтэйнь танилсаха хүсэлэнтэй эндэ һаяхан хүрэжэ, комплексын малшадтай, мэргэжэлтэдтэй уулзажа, хөөрэлдэһэн байнабди.

— Манай ажахын эрхилдэг ажал хэрэгнь бэшэ колхоз, совхозуудайхида орходоо тад ондоо болоно. Бидэ жэл бүхэндэ районойнгоо ажахынуудтай тусхай хэлсэ баталжа, тэрэнэйнгээ ёһоор 50 килограммһаа доошо бэшэ шэгнүүртэй тугал өөһэдтөө даажа абадаг байнабди. Тиихэдэ тугалнуудаа манда үгэнэн колхоз, совхозууд үбһэ тэжээлээр ханагаха ёһотой аад, зарим ажахынууд хэлэнэндэ хүрэдэггүй. Энэнь ямар нэгэ гэшэ аад даа,— гэжэ Тайлсын совхозой ахамад зоотехник Г. Д. Сандаков мэдэулбэ.

Залуу эбэртэ бодо мал түлжүүлдэг ба шахан таргалуулдаг комплексын ажалтаньь танилсабал, эндэ мүнөө 3600 толгой мал ашаг үрэтэйгөөр харууһалагдажа байна. Совхозой мэргэжэлтэд ажахынуудһаа өөһэдөө 20 удэр болоһон нарай тугалнуудые суглуулжа асардаг заншалтай юм. Тиигээд эдэ мал дүрбэн һаратай болотороо хоёр цехтэ тус тустаа 450—450-яар байлгагдана.

Эдэ нарай тугалнуудай байранууд соо орожо харахада, дэгэлгэ үргэгдэнэн, модон һэрхигэр шэлатай хорёонууд соо тугалнууд үсөөхэ үсөөхэнөөр бүлэг болгогдонхой байна. Байрануудай досоохинь тусхай оньһон тухеэрэлгээр арилгагдана. Дососнь сэбэр, хананууд-ынь, хорёонуудынь сагаадагданхай. Байрань электрокалориферээр дулаасуулагдана. Баруун-урда углууда тухеэрэгдэнэн тугалшадай амарха, таһалга соонь баһал сэбэрхэн, хананань үлгөөтэй самбар дээрэ тэдэнэрэй энэ жэлдэ абаһан социалис уялгануд, социалис мурысөөнэй дүрим, ажалай удэрэйнь гурим, тэжээлэй рацион гэхэ мэтэ үлгөөтэй харагдана.

— Нарай тугалнуудаа ямар тэжээлээр эдэлүүлнэт?— гэжэ һонирхобобди.

— 56 удэртэй болоторнь бидэ тугалнуудтаа толгой бүридэнь 5 литр хэмэл һу уулгадагбди. Тэрээнһээ гадна һаин шанартай үбһэ, витаминтай ногооной гурил, талха тарыанай зүйл эдюулдэгбди. Тугалнуудай дүрбэн һаратай болоторнь нэгэ центнер нэмэлтэ шэгнүүри абахын тула 4,1 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл гаргашалдагбди,— гэжэ нүхэр Сандаков хэрэусаба.

Тиигээд эдэ хоёр секциин тугалшад 130—140 килограмм шэгнүүртэй тугалаа удаадахи цехтэ хамжуулан үгэдэг баихаа юм. Эндэ 1140 толгой бурууннуд харууһалагдана. Энэ цехтэ асарагдаһан мал баһал хоёр байрада байлгагдана. Нэгэн соонь 760 толгой, нүгөөдэдэнь 350 толгои бурууннуд ородог юм. Эндэ ерэһэн мал арбан һаратай болотороо нэгэ центнер шэгнүүртэй болохын тула 7,2 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэн тэжээл абадаг байна. Иимэ тэжээл эдиһэн бүрүү бүхэн үдэр соо дунда эзргээр 600—700 граммаар нэмэгдэжэ, арбан һаратай болоходоо толгой бүриинь шэгнүүр 260—270 килограммда хүргэгдэнэ. Зарим бүрууннуудай шэгнүүринь 300—320 килограмм татадаг байха юм.

Һүүлшынь шата юун болоноб гэхэдэ, хашарагууд шахан таргалуулагдажа, гүрэндэ тушаагдана. Энэ цехэй 1500 толгой малые хоёр бригада харууһалдаг юм. Шахан таргалуулгада табигдаһан хашарагууд зургаан һарын туршада харууһалагдахадаа, толгой бүриинь шэгнүүр 380—400 килограммда хүргэгдэнэ. Иимэ хүндэ шэгнүүртэй болохынь тула малшад толгой бүридэнь 3—4 килограмм талха тарыанай зүйл, 20 килограмм силос, 4—5 килограмм үбһэ, баһал тэдыь шэнээн һолоомо, 10—15 килограмм бурдууг үгэдэг байна. Иигэжэ нэгэ центнер шэгнүүр абалгада 8,9 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл гаргашалагдаһан болоно.

Иигэжэ тус совхозой 3600 толгой мал үбэл эунгүй, хабар намаргүй нэгэл газартаа байлгагдажа харууһалагдадаг юм.

Эндэ бүхыдөө 36 малшан хүдэлнэ. Малшан бүхэндэ 100 толгой мал даалгагдажа үгтэхэдөө, тэдэнэрэй ажалынь тиимэ хүндэшье бэшэ юм. Юуб гэхэдэ, эндэ хүдэлэгшэдэй ажалынь нилээд хүнгэдхэгдэнхэй. КОР-15 тухэлэй тэжээл бүйлуулдаг цех удэр соо дунда эзргээр 45—50 тонно тэжээл бэлэдхэжэ үгэнэ. Тэрээнһээ гадна хуурай тэжээл холижо бэлэдхэдэг баһа нэгэ цех хүдэлгэдэнэ. Тэндэ Сергей Чернищын оператораар ажалладаг.

— Экономическа талааараа хэр ашаг олзотой комплекс болоно гэгшэб? — гэжэ ахамад зоотехникта хандахадамнай, тэрэ иигэжэ хэлээ һэн:

— Нёдондо жэлэй үрэ дүн абежа харахада, малшаднай буруу, хашарагайнгаа шэгнүүр нэмээхэ тусэбөө 116 процент, мяха үйлэдбэрилхэ даабарияа 106 процент дүүргэнэн байна. Комплекс дээрэ байлгагдаһан малай шэгнүүрынь сүүдхэдэ 550 граммаар нэмээгдхэ аад, тэрэмнай 587 граммда хүргэгдөө. Иигэжэ бидэ 3 миллион 220 мянган тухэригэй олзо оршо орууллаһан байнабди. Нэгэ центнер мяханай өөрынь үнэ сэнгынь 165 тухэриг болоно. Энэмнай үшөөл ехэ гэжэ тооноподи. Юуб гэхэдэ, ажахынуудай хэрсээнэйнгээ ёһоор үбһэ тэжээлээ үгэхэгүйдэнь, совхознай «Монголой Арадай Республикаһаа, хүршэ Шэтын областьһоо алтанай сэнтэй үбһэ, һолоомо, талха тарыанай зүйл худалдажа абана. Энэ гэргашань үйлэдбэрилэгдэнэн мяханай үнэ сэндэ ехээр нүлеелнэ бшуу. Бидэнэрэй үнгэрһэн жилдэ мяханай комбинадта тушааһан үхэрэймнай 55—80 процентнь «эрхимя гэһэн сэгнэлтэтэйгээр абтаһан байна.

— Колхоз, совхозууд тугалнуудаа танда үгэхэдөө, ямар ашаг олзо өөртөө абана гэгшэб?

— 20 хоноһон тугалнуудаа манда тушаахадань, ажахы доторой хэрэглэмжэдэ гаргашалагдаха һүнэйнь хэмжээн багаболоно. Хэнэйшье мэдэһээр, тугалнууд 60 удэрэй хугасаа соо һүн дээрэ байлгагдаг гэгшэ. Тиихэдэ колхоз, совхозууд гүрэндэ һу тушаалгаа дэгшэлүүлжэ шадана. Хоёрдохёор, ажахынуудта тугалшадые бэдэржэ зобохоёо болиноо. Тэдэнэртэ салин хүлһэн тулэгдэнэгүй. Гурбадахяар, байра байдал тухеэрхэеэ болиноо бшуу. Дурбэдэхеэр, бидэ жэлэй һүүлдэ гүрэндэ тушааһан 8000 центнер мяхаяа тугалнуудые абаһан ажахынуудта һөөргэнь хубаарилжа үгэдэгбди. Энэ мяхан тэдэнэрэй тусэбэй дүүргэлтэдэ оруулагдана, — гэжэ Гомбо Дымбеевич хэрэусана.

Комплекс дээрэ дүй дүршэлөөр баян малшад олон юм. Нёдондо жэлэй дүнгөөр Галина Поликарповна Смирновагай даадаг бригадын гэнүүд даалгагдаһан малайнгаа шэгнүүрые сүүдхэ соо 771 граммаар дээшэлүүлһэндээ, бэшэн сооһоо онсо шалгаржа гарааһэн. Эндэ 4 хүн хүдэлдэг, Анна Михайлова, Валентина Вилкова, Валентина Николаева гэгшэд шэгнүүр абаха тусэбөө 136 процент бэелүүлһэн байна. Бригадирынь өөрөө Ажалай Алдар солын хоёрдохи, гурбадахи шатын орденуудтай, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат Н. Б. Хабдаевагай бригада үнгэрһэн жилдэ бүхыдөө 1550 центнер мяха үйлэдбэриижэ, хоёрдохи һуури эзэлээ. Мал шахан таргалуулга дээрэ Сембу Пурбуевич Эрдынеевэй хүтэлбэрилдэг коллектив үндэр дүнгүүдые түйлаһан байна.

Тус ажахын түйлаһан амжалтануд хаанаһаа эхитэйб гэхэдэ, совхозой дирекцийн мал шадаангаа ажаһуудал һайжаруулха талаар айхабтар ехэ абахын яашье аргагүй юм. Энэнние манай элинсэг хулинсагай, мүн өөһэдымнайшье олон жэлэй дүй дүршэл гэршэлэн харуулна. Үнгэрхэдөө гандуу жэлдэ зуниинь ялан сагаан болошоһон бэлшээриеэшье ажахынууд үһалжал малаа адуулна, ашаг шэмэ абана бшуу. Ондоо аргагүй.

Тиимэһээ манэй хөөр ажахы (Могсохоной болон Худанай совхозууд) хамта байхадаа, 1976—1986 онуудта үһалагдадаг газараа үргэдхэхын тула нилээд ехэ хүдэлмэри хэһэн гээшэ. Мүнөө энэ үйлсэдэ хэдэн гэрнүүд баригдажа байнхай. Буряадай мебельно-модо болбосоруулгын комбинадай хүдэлмэришэдэй байха 94 квартиратай гэр, 190 һууритай хамтын байра бодхоогдоно. Эдэ объектнүүдэй барилгада хоёр-хоёр бригада ажаллана. П. П. Григорьев, Н. Т. Степаноя, П. Г. Левантуев, Г. Н. Мартынюк гэгшэдэй бригадануд гэрэй барилга хэнэ.

— Манай «Жилгражданстрой» трестын бригадануд хирпиисээр тон муугаар ханагдана. Удэр соо 15 мянган хирпиисэ манда асарна. Тиимэһээ комплексын хоёр бригадануд дүүрэн хүсэндөө хүдэлхэ аргагүйдэнэ. Хүдэлмэришэд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха, ехэ салин хүлһэ абаха гэжэ ороолдоно. Тэд барилгын материалнуудаар муугаар ханагдажа, эрмэлзэл ороолдогоньь мухардана. Барилга дээрэ прорабаар 29 жэлэй туршада хүдэлнэб. Мүнөөнэйхи шэнги хүндэ байдал энэ хугасаа соо үзэгдэнэ. Тиихэдэ тугалнуудаа манда үгэнэн колхоз, совхозууд үбһэ тэжээлээр ханагаха ёһотой аад, зарим ажахынууд хэлэнэндэ хүрэдэггүй. Энэнь ямар нэгэ гэшэ аад даа,— гэжэ Тайлсын совхозой ахамад зоотехник Г. Д. Сандаков мэдэулбэ.

Залуу эбэртэ бодо мал түлжүүлдэг ба шахан таргалуулдаг комплексын ажалтаньь танилсабал, эндэ мүнөө 3600 толгой мал ашаг үрэтэйгөөр харууһалагдажа байна. Совхозой мэргэжэлтэд ажахынуудһаа өөһэдөө 20 удэр болоһон нарай тугалнуудые суглуулжа асардаг заншалтай юм. Тиигээд эдэ мал дүрбэн һаратай болотороо хоёр цехтэ тус тустаа 450—450-яар байлгагдана.

Эдэ нарай тугалнуудай байранууд соо орожо харахада, дэгэлгэ үргэгдэнэн, модон һэрхигэр шэлатай хорёонууд соо тугалнууд үсөөхэ үсөөхэнөөр бүлэг болгогдонхой байна. Байрануудай досоохинь тусхай оньһон тухеэрэлгээр арилгагдана. Дососнь сэбэр, хананууд-ынь, хорёонуудынь сагаадагданхай. Байрань электрокалориферээр дулаасуулагдана. Баруун-урда углууда тухеэрэгдэнэн тугалшадай амарха, таһалга соонь баһал сэбэрхэн, хананань үлгөөтэй самбар дээрэ тэдэнэрэй энэ жэлдэ абаһан социалис уялгануд, социал

...ажалай эмхи...
...ба экономик...

...ДЭ—ТО...
...ШЫМН...
...РИЛГО...

...ааалийн фермын коллект...
...неэн бурийее 2000 килогр...
...м. Нёдондо жэлийэ бидэ...
...ээ заалбабди. Энэ шэнэ...
...хэрэгнэй найн тээшээ...

...тоо, баримтануудаар бат...
...й малшад урэльда жэлдэ...
...йдоол 1759 килограмм ну...
...дунгее 2168 килограмм...
...ин районой ну ааалийн...
...лис мурысеендэ арбан...
...хуу нуури ходо эзэлдэг...
...ки нуурида гаража шад...
...бзэз мягтаха хусэлэн нам...
...бухэндэ ходо гээгдэлдэ...
...ынхид гээгдэлдэ орос...
...дэг аад, нимэ амжалта...
...огуй болонобибди?

...ааан байнаб гэхэдэ, мини...
...нурэгтэмнай олонхи унэ...
...гдахаар болоhон байгаа...
...элдэжэ, хугшэрhэн мелее...
...hэлгуулхэ тушаа шинд...
...солхозой правлениде м...
...эбди. Ингэжэ 1987 онд...
...дсаар hэлгуулэгдээ. Нёд...
...згаадаже, гурэндэ тушаа...
...тэрэй гуниждэ hурэгтэ...
...й хэмжээнуудые абаhанай...
...э эхилбэ. Ну hаали эрид...
...нэ уедэ, манай коллекти...
...грамм ну hаадаг hее, х...
...эдэ тэрэнээ 9 килограмм...
...ондо ороhон хадаа м...
...е салин тулбэреэ абадаг...
...дэр декада, hара, кварт...
...байбал, тэрэнэй салин...
...элтэ тулбэри абадаг бай...
...байбал, нэмэлтэ тулбэри...
...нэрэй шадаал hаа бага...
...отой.

...еенэд еенэдынгее тала...
...нимэ байдал усадхагда...
...тулее тэмсэдэг болонхо...
...ртаа заhабарилгын бу...
...ди. Гурбан жэлэй саадг...

...эн даалгагдаhан ажалд...
...угуй. Бидэ мунее еенэд...
...ческа талыень харади...
...илэгдэhэн центнер ну...
...hан hаа, байгаа онд...
...эаалнабди. Энэмнайшье...
...үшее хямда болгоо...
...эи ябуулха ёнотойби.

...алтануд болоо эхил...
...араа байса дээшэлээ...
...тань онсо анхарал хан...
...үнэймчай екэнхи хубие...
...доторхи ажалай жу...
...даа архидаха, ажалаа...
...hаа, харин мунее ним...

...бултадаа hайн болоо...
...болоhон асуудалнуу...
...сайлбал, манай hаали...
...г байhан зандаа. Эн...
...ябуулгадаа ёнотой, М...
...й. Мунее үнээн бухэн...
...үбhэн, тэды шэнэн...
...программ силос, 2 ...
...нэгэ толгой малда аб...
...эй единицын хэмжэ...
...ихал гээ hаа, энэмнай...

...үйлэдбэриин байрану...
...эн жэлэй намар үнэзл...
...д, тэрэнээ дүүргэнгүй...
...үүшын арбан хоногт...
...ди. Еенэдынгее хуса...
...ка, тэрэнэй соогоо н...
...hанаагаа амаршаха ...
...турэжэ эхилэнхэй, И...
...ынгее булэгэй үнэзлэ...
...ад харуулhална.

...эр, нэгэн hанал бол...
...ын нэгэ сугларжа, ам...
...удые согсолдог зами...
...охоео hанабал, шалт...
...эурхэнэй, нюуса дедл...
...ниитын ажал хэрэгт...

...д гаран толгой hайн...
...улха тусэбтэйбди. Уйл...
...эгдэхэдэ, манда арб...
...м нэгдэхэ байна. Энэ...
...нь эли. Тиимэhээ ли...
...тууг экономическа...
...эй байhанаа батаар...

В. АСАЛ...

Яруунын районой ...
hу ааалийн фермы ...

...ролдолго гаргаhай...
...ндэhэтэй. Нухэр И. ...
...ровай хутэлбэри ...
...санпропускник гэжэ ...
...энхандаа орхигдо...
...нее худеегэй бээ...
...а профилактори ...
...хеерэгдэhэн байна...
...жалайнгее hуулэр...
...алуулха, эмшэлүүлэ...
...юмжотой болонхой.
...ельдшер А. Н. Ус...
...э ерэгшэдые физ...
...ическэ аргаар эмш...
Энэ совхоз hуулэй ...
...эгэ hонин туршаа...
...ин тухайнь хэлэхэр...
...эгдана. Ажахы Ул...
...арин-сэмбын комб...
...ой хоорондо тус...
...эн энэ жэлдэ Бай...
...нирхолтой туршаа...
...совхоз хэрэглэгдэнэ...
...шоhон 25 гектар п...
...рэ хорин жэлэй ...
...hаламжа болгон ...
...нет энэ газар дэ...
...ринн ажахы бин бо...
...тэйтэй совхозое...
...айнуудые худалдаа...
...ин лэ тэдэнэр 200 т...
...э 10 жэлээр ...
...гад, тэрэнэйнгээ 50 ...
...ь ороhото ургаа...
...иха юм. Тиимэхэ...
...предприятиин ...
...р аша туhатай ...
...обоб гэхэдэ, ...
...совхоздо клубай ...
...р-гурбан гэр, 740 ...
...ха байра барим...
...вална. Харин со...
...той мал худалдаа...
...лжа үгее. hуулэй ...
...э таледе нимэ ...
...ургэтэй байна...

Д. ДОНДО...
...гаранай район.

...й июнийн 19-нэй ...ийнин сэрэгэй ...питоолой ёноор, ...ын-Лхама тухай ...абрийн 2-ой тог...ргэдэhэн гэмнэлгэ...ргэнэй хэрэг на...ийнь сагаарууу...Нинэ мэдээнэй ...нутын 7-до эль...ргэй hамган-Вам...ы гэгшэ хулеэжэ...

...февралийн 11-дэ ...ын зохёолшодой ...пленийн Бюро...Чойжил-Лхама ...Уран зохеол...ной гэшүүн гэ...ргэждэб.

...апрелийн 17-до ...ийнэ хардалгаар ...19 наhатай, бүри ...ргэй тэдхэмжэдэ ...ла, Зугаалайн гүй...дуда hургуулида ...байгаа. Тушаалга...ргэр олон жэл ...ргэhэн байна ...о бии.

...пүрэл арадаа гэ...ан соёл болбосо...ор шатада хүрэг...ийн hаhан соогоо...ийн нэгэн болохо...ийн Базарон (1878—...ийн hурэдай түү...ийн урдень эзэлжэ...ийн дадаа зундэтэйгээ...ийнгдахань.

...Базарон 1924 ...17-до еерынгее ...ийн соо «түрэлхи ...ийн дура сэдьхэлээ...ийн гаадаа hургуулин...ийн гэзшэб» (оро...ийн то своему приз...ийн желанию я яв...ийнм работником»)...ийн байдаг.

...Эрхүүгэй се...ийнышын жэлдэ hу...ийна орхижо, 1897 ...ийнэй хубуун ...ийн Агын приходско...ийн хёёрдохи бичшын ...ийнаалгдаба. Тэрэ ...ийнаа багшаар П. Д. ...ийн 1895 оной хойшо...ийнаа. Манай hана...ийн Базароной семи...ийн, багшалха ажал...ийн энэ багша ехэ...ийн байна магад...ийн гэдэ, П. Д. Мур...ийн семинарие мун...ийн бэе бэеэ танил...ийнаа. Тиигээд лэ ...ийн ажалдаа гэлсэ...ийнолоо. Энэ дурад...ийн Базарон зуб...ийнаа бэзэ.

...ийнроной багшалха ...ийнчилшида мэрэ...ийн дуталдажа бай...ийнгэдэ, алдуугүй. ...ийнр У-Ц. Онгодов, ...ийн. Б. Рабданов, ...ийн гэшүүдэй эдэб ...ийн (зарим нагэнийнь ...ийн hаhатай болоhон, ...ийн hоён тушаалда ...ийн hурэдэй hуулынь дэ...ийн hурэгтэй hаhан соогоо ...ийн hаhан соогоо ...ийн hурэдэй hаhан ...ийн hурэгтэй хабаадуулаад ...ийн hурэгтэй хабаадаад ...ийн ябаа.

...1897 онhоо хойшо дүшэн жэлэй түршэда ажаллаhан сагайнгаа ехэнхи хубие Ч-Лх. Базарон hургуулида хабаатай хүдэлмэридэ ябажа гараа. 1916 он хүрэтэр Агада. Табтаанайде багшалба. 1925-1930 онуудта Агын 1-дэхи шатын hургуулида. 1930-1931 ба 1932-1933 онуудта Агын педучилищида, 1935-1937 онуудта Зугаалайн гүйсэд бэшэ дунда hургуулида багшалаа.

Уни удаан саг соо багшалжа, Ч-Лх. Базароной hурганан шабинар олон. Гэбэшье саг ошожо, мунее шабинарынь үсөөн хүн амиды ябана. Имагтал хоом гаран онуудта заалгаhан шабинарынь мунее ча эдэгай, наяадhаа дээшэ наhатай үбгэд, хүгшэд, аха эхэ болоhо ябаналдаа Тэдэнэр гэ хорёод онуудта заалгаhанаа hанаха, дурдаха байна. Унгэрэнэй 1988 ондо «Буряад үнэн», «Агын үнэн», «Агинская правда» газетэнүүдэй шабинарнуудынь багша тухайгаа хөөрэhэн байна.

Тэдэнэр багшынгаа юун гэжэ hургадагые, яажа ном заадагые, ямар хүн байhыень тобшо тэды hануулhан байна. Хэды хэhэгүүдые энда татажа оруулхада, hонирхолтой шэнгеен үзэгдэнэ.

Ажалай ба дайнай хүндэтэ ветеран Тобо Юндунов: «багшанар Л. Линховоин, Ч-Лх. Базарон, Ц. Балдано, П. Чайким, Е. Трубачеева гэгшэд гансашье багшанар бэшэ, түрүүшын гэгээрүүлэгшэдэй тоодо орогшод, буряад ба ород соел болбосоролой, эрдэмэдэ hурэлсалай ашые бээрэээ абажа ябаhан, шедамар бэрхэ хүмүүжүүлэгшэд, эрдэмэй үрэ ажалшан арадай дунда тараагшад байгаашье, мунеашье хүрэтэр тэрэ заидаа гэжэ hанагшаб»,— гэжэ бэшэнэ. Ч-Лх. Базарон сэбэр бэшэлгын хэшээл ябуулгаша hэн (иимэ хэшээл hургуулида заадаг гүй болоо, ехэл гэмшэлтэй. Ямар гоёор үзэгүудые бэшэдэг гээшэ hэм самбар дээрэ) — гэжэ бэшэд. саашань үргэлжэлүүлнэ: «удэшэндее ходол интернедаймнай байрада ерэхэ, эндэ ойлгоогүй юумыемнай заадаг. түрэл арадайнгаа түүхэнээ hонин ушарнуудые хөөрдэг, таабари тааласадаг, сньhон үгын удха ойлгуулдаг, ульгэр хөөрэдэг hэн. Багшанарай ударидалгаар хүршэ тосхонуудта ябагаар ошожо, элидхэл, хөөрөлдөө хэдэг, наада табидаг байгаабди». Ингэжэ «Агинская правда» газетэдэ 1987 оной декабрийн 26-да бэшээ.

Ажалай ба дайнай ветеран, буряад hургуулийн хүгшэлтэдэ, hургуулийн ном зүтөхо хэрэгтэ ехэ габьяатай Дугар Мижидов: «Би Зудхэлхин эхин hургуулида 1921 ондо 12 наhатайдаа ошожо ороб»,— гэжэ. «Эгээн түрүүн партада hуухедамни, багшамнай нэгэ үзүүрлэгдэhэн карандаш, хөёр тетрадь, нэгэ ном үгее бэлэй». «Хожомынь үзэгүудые холбожо уншадаг болохедсо, энэ үзэглэл Ч. Базарон гэжэ хүн зохёогоо» гэжэ ойлгоhон байна. 1925-1929 онуудта Агын дунда hургуулида hураба. Тэрэ үе тухайгаа бэшээнэ: «Би хамта hурадаг нухэд соогоо буряадаар хэлэхэ, бэшэхэдэ бэрхэнүүдэй нэгэн гэжэ тоологдодог, гэhэнээ тобшохон хэлээд, суг худэлhэн тухайгаа бэшэнэ: «Республикын Гэгээрэлэй комиссариат бэлэдхэлтэй бэрхэ багшанарые татажа, Буряадай гүрэнэй хэблэлдэ асаргаа юм. Тэдэнэр 5-6 багшанар, Чойжил-Лхама Базарон түрүүтэй, шэнэ программын еhоор, буряад хэлэнэй учебнигуудые зохёоhон, ород учебнигүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулhан байхэ юм. Нааян багшанарай техникум дүүргээд байhан бишье энэ хэрэгтэ хабаадаhан хүнби... Тэрэмни саашанхи зохёохы ажалдамни, багшалхе шадабаридамни ехэ туhа болоо hэн гэжэ hанагшаб. Эндэл Чойжил-Лхама Базарон гээшэ дэлгэр сэдьхэлтэй, эрдэм мэдэсэ ехэтэй, уран зохеолой бэлигтэй, бэрхэ багша гэжэ лаб ойлгоо hэм». («Буряад үнэн» газетэдэ толилогдоhон статьяhаань абтаба).

Ажалай ветеран Б. Цыбенов Агын дунда hургуулида 20-ёод оной ойёрдохи хахаата заалгаhан тухайгаа ингэжэ бэшэнэ. «hургуулидамнай арадай аман зохёол шудалха кружок байгуулагдаа. Базароной дүрдхалаар бидэнэр уран зохёолой тетрадьтай болоообди. Кружогой гэшүүн бүхэн фольклорой зүйлнүүдые, hонин үгэнүүдые, үреэлнүүдые, таабаринуудые суглуулха еерын даабаритай байгаа. Мун шулэг зохёогсод туршадег hэмди. Хоёр долоон хоног соо нэгэ дахин хөрөлдее хэдэг байгаа. Багшамнай дэбтэрьемнай үзэхэ, алдуемней зааха, хайшан гэжэ заhахые хэлэдэг hэн. Гиигээд лэ сэбэрээр дахин бүуллахабди. Энэ дэбтэрээ наринаар хадагалгаа болэйбди. Базароной хүтэлбэри доро кружогойнд наада табиха. 1928 оной декабрь hарада үбэлэй ярмагай үедэ Агада Хоца Намсараевай «Мургэдэг хонин, мулхидэг лама» гэжэ зүжэг табла hэмди гэжэ hананаб. Наада табижа олоhон мунгээ суглуулдаг, хадагалдаг байгаабди. Зундаа тэрэ мунгеерее Шэтэ, бэшэлье газар руу аяншалдаг пэмди». («Агинская правда» газетын 1988 оной январийн 26 ней номер).

Ажалай ветеран Д. Цыденов нэгэ жэл суг багшалhан тухайгаа бэшэhэн байна: «багшынгаа яб саб гэмэ зангые, ажалша ба hанаhан хэрэгээ бүтээдэг байhыень хаража гайхагша hэм. Тиихэдэ залуу хаhаhаа үни холо алхажа гараhан хүн, үтлее бүри hургуулийн байшангай үүдэндэ шабинарые угтаха, зариманнайнь хөөрэгдэхэ, шабинн хубсаhа, нюур, үныень шалгаха, гуталайньшье арилгадаhан, үгыа ажаглаадхиха. Хэшээлэй урда классуудаар ябаха, багшын ерэхэдэ, юумэн бэлэн гү гэжэ шалгаха самбар сэбэр гү гэжэ хараха, нойтон аршуул, мел байна гү гэхэ, классай дежурный ажалые гүнсэд шалгагша hэн». («Агинская правда» газетын 1988 оной майн 28).

Ажалай ветеран, багша Б. Гомбожабон базаа багша тухайдаа дулааган дурдалга бэгажа. еерынгее экспедициде оруулhан байдаг. Ч-Лх. Базарон аман зохеол бэшэхэ, ургамалай зүилнүүдые суглуулха мун лэ зорилготой байгаа. Тэрэнэй суглуулhан ургамалнуудай гербари Шэтэ хотын музейдэ мунеошье бии гэлсадэг юм.

Ч-Лх. Базарон оршуулха даабаряа нагтаар дүүргээ гэжэ тобшолол хэлтэй байна. Г. Н. Потаниной Ехэ Хинган уула руу аяншалhан тухайгаа бэшэhэн ном үншахада, нэгэ зүил эли байна. Нютагай, уhанай, хада уулын, ургамалай, хубсаhанай, гэр байрын монгол нэрэнүүд сүм ород болгогдожо оршуулагданхай. Энэ хадаа тусхай муудай дутуу дундые хараад баиха аргагүй, еерее үзэглэл зохеохо гэжэ бодол түрее. 1906 ондо тэрэнэй зохеоhон «Монгол буряадай үгэ. Буряадай үгэ. Буряадай hургуулида hурахе үзэг. Анха түрүүшын жэлдэ үзүүлхэ» гэжэ нэрэтэй, 50 нюуртай, альганай тухай хэмжүүртэй ном Шэтэдэ П. А. Бадмаевай зеереэр, нэрээр байгуулагдаhан хэблэлэй газарта хэблэгдэжэ гараба.

Энэ ном хадаа тэрэ үеын ородой үзэг зааха дүршэлэй ёноор, хэлэнэй абяануудтай танилсуулжа, үзэгтэ оруулдаг заебари хэрэглэжэ, буряад хэлэнэй ачлган, хашалган абяануудые таарамжатайгаар хэрэглэhэн байна.

1906, 1917 онуудта хэблэгдэhэн үзэгтэ hургаха номуудые соогоо оньhон үгэ, таабари, hонирхолтой хеерее зохёожо, ород хэлэн дээрэ байhан номуудhаа мун лэ hонин зүйлнүүдые оршуулжа оруулhан юм. Үзэгтэ ороhон үхибүүд тэдэниивень уншаха, hонирхохо байгаа бшуу.

Ном соо оруулагдаhан уншаха зүйлнүүд ажалша зантай, мал харуулhалжа шадаха, ажаллаха дүршэлтэй, амитанние хайрлаха, нютаг орондоо дуратай, байгаалине адеглажа, мэдэжэ ябаха гэхэ мэтээр хүнэй ажабайдалай hуури табижа үгэго, наадан болгожо зүжэг табилгада Эрхүү хотодо hуража байhан студентнэр, багшанар хабаадаа. Тэдэ авторнуудынь Д. Абашеев, С. Балдаев, И. Барлуков, И. Салтыков гэгшэд байгаа. Эдэ түрүүшын зүжэг бэшэгшэд еенэдынгее зохёолоор буряад зониие эмшэн докторто хандажа, үбшэнее аргалуулха, архи уужа, гэртэхи байдалаа хойшонь татаха, гарза гайда гэртэхи бүлэнэрее оруулжа зудэрээхээ болихо, инаг дураарее залуушуул айл болохо, эрдэмдэ hураха гэхэ мэтын түрүү бодолнуудые олонниитын дунда дэлгэрүүлхэ гэжэ оролдоо.

Ч-Лх. Базароной бэшэhэн «Хаарташан» гэжэ зүжэг, мун лэ арад зониие гэгээрүүлхэ зорилго урдаа табиhан зохёол мун.

Үгытэй Цэрэнэйхи гэжэ айлай хубүүн Дэржо түрэхэ гунжаа худалдажа олоhон арбан түхэриг хаартэда сүм «лдажа, баян Тэхэдэ үриеэ түлэхэшье, эдихэ хоол абахашье зеериг үйеер гэртэхинээ хооhолно. Эсэгынгээ хаана ябабаш гэхэдэ, «олзо бэдэрхэ hанаатай ябааб» гэжэ Дэржо харюусана. Өөрынгее ядуу байдалые хубилгаха аргань, Дэржын бодолоор, хаарта наадажа, олзо ололго байбе. Олониитын ажабайдалай жама ёно мэдэхэгүй, ангиин тэмсэл тухай ойлгосогүй байдалтай үгытэй, хүнэй мухардани байдал иимэ байгаа.

Тиихэдэ зүжэг соо хаарта наадалые оигиргон харуулhыень үзэхэдэ, тэрэ үеын буряад зоной ажабайдалай ябаседа үзэгдэжэ байдаг бэе бэеэ хуураха, мэхэлэх гаhэн дарлагша-ангиин дарлалтын жама ёhые сэхэ харуулhан гэрэл мэтэ. Хаарта наадагшадай абари зан, сэдьхэлэйнь байдал зүжэг соо зүбеер гаргагданхай. Тэдэнэр бэе бэеэ мэхэлэлсэнэ, танюуhатай хаартаар наадана, хүнэй гарта байhан хаарта нюусаар дуулгажа байха «тагнуулшадтай». Мэхэ гохогүй наадаhан хүн ганса Держо. Тиигээд лэ эдэ мэхэшэдэй дунда Держо юумэншье болонгүй хосорно. Үшее дээрэhээнь хаартаншание байлгаhан гэрэй ээзэн Ямаан гэгшэ байрлаhанай, хоол эдиhэнэй гээд, дэгэд тооложо, тэрээнhээ ехэ ури нэхэнэ.

Иигээд лэ Держо мэхэшэдэй аманда үрэбкиулнэ. Энэ белбол хубисхалей урдахи үгытэй хүнэй байдалей бодото зураг.

«Хаарташан» гэжэ зүжэг ганса хаарта наадалгын муу эмшэлые элишэлээд дуурэhэн бэшэ. Тэрээн соо үгытэй зоной ангиин мэдэрэл, бодолгүй дээрэhээ хохидолдо ороо, байдалаа хубилгаха зам мэдэхэгүй дээрэhээ хаартын мүреер тоориж ябаhандань сэдьхэлээ үбдэжэ байhан уран зохёолшын зохёоhон зүжэг байгаа.

«Тарян» гэжэ хёёрдохи зүжэг соо хёёрёд оной эхиндэ худеегэй буряадай гэгээнги байдалей зураг харанабди. Тэлха тарягаар дутажа эхилхдээ, ойро дутын хэдэн буряад айл малайнгаа түүхэй эдлэл, морин ной тоног бэлдэhэнээ суглуулжа, ород сэлэндэ наймаалжа, талха бэдэрхээ ошоно. Теэд тэдэнэр наймаасалдахёаа байтагай хеерэлдэхэшье ород хэлэгүй, тоолоходоошье ядуу байна. Тиигээд танил талынгаа hайгаар гэртэнь байрлана. Бага сага наймаашье хэнэ. Энэ үедэ хуушаная баяи ород наймаашан ерэжэ буряадуудай наймаае үнэгүйгээр абахын тула айлгажа эхилнэ. Эгээл иимэ хэсүү байдалда байтарнь, танил айлайнь комсомол залуу хубүүн ерэжэ, купецые намнажа, буряадуудые абагса юм.

Зохеол соо ород, буряадай хосорондоо уода үеее ерэhэн анил тала байлсахын аша, ород хэлэ мэдэхын туhа, буряадуудаа еенэдээ тарга гаржа, хамта ажалаа эхилбэл туhатай гэхэ мэтэ бодолнуудые ойлгуулна.

Чойжил-Лхама Базарон гэжэ мэргэжэл түгээ багшын, хуушанай уран зохёолшын нэрэ арюудхагдажа эхилбэ. Саашань уран зохёолнуудыень шэлэн ябажа, ном болгон хэблэжэ, үхибүүдтэшье үргэн уншагшадташье тунхаглан тараяха зориилго тобойн гараже ерэбэ хе юм.

Ц.-А. ДУГАР-НИМАЕВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

Буряад ороной солото хүнүүд

АЛДАР НЭРЫЕНЬ АРЮУДХАЖА...

Чойжил-Лхама Базарон тухай

...гаhанаа тобшохон хэлээд, суг худэлhэн тухайгаа бэшэнэ: «Республикын Гэгээрэлэй комиссариат бэлэдхэлтэй бэрхэ багшанарые татажа, Буряадай гүрэнэй хэблэлдэ асаргаа юм. Тэдэнэр 5-6 багшанар, Чойжил-Лхама Базарон түрүүтэй, шэнэ программын еhоор, буряад хэлэнэй учебнигуудые зохёоhон, ород учебнигүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулhан байхэ юм. Нааян багшанарай техникум дүүргээд байhан бишье энэ хэрэгтэ хабаадаhан хүнби... Тэрэмни саашанхи зохёохы ажалдамни, багшалхе шадабаридамни ехэ туhа болоо hэн гэжэ hанагшаб. Эндэл Чойжил-Лхама Базарон гээшэ дэлгэр сэдьхэлтэй, эрдэм мэдэсэ ехэтэй, уран зохеолой бэлигтэй, бэрхэ багша гэжэ лаб ойлгоо hэм». («Буряад үнэн» газетэдэ толилогдоhон статьяhаань абтаба).

Ажалай ветеран Б. Цыбенов Агын дунда hургуулида 20-ёод оной ойёрдохи хахаата заалгаhан тухайгаа ингэжэ бэшэнэ. «hургуулидамнай арадай аман зохёол шудалха кружок байгуулагдаа. Базароной дүрдхалаар бидэнэр уран зохёолой тетрадьтай болоообди. Кружогой гэшүүн бүхэн фольклорой зүйлнүүдые, hонин үгэнүүдые, үреэлнүүдые, таабаринуудые суглуулха еерын даабаритай байгаа. Мун шулэг зохёогсод туршадег hэмди. Хоёр долоон хоног соо нэгэ дахин хөрөлдее хэдэг байгаа. Багшамнай дэбтэрьемнай үзэхэ, алдуемней зааха, хайшан гэжэ заhахые хэлэдэг hэн. Гиигээд лэ сэбэрээр дахин бүуллахабди. Энэ дэбтэрээ наринаар хадагалгаа болэйбди. Базароной хүтэлбэри доро кружогойнд наада табиха. 1928 оной декабрь hарада үбэлэй ярмагай үедэ Агада Хоца Намсараевай «Мургэдэг хонин, мулхидэг лама» гэжэ зүжэг табла hэмди гэжэ hананаб. Наада табижа олоhон мунгээ суглуулдаг, хадагалдаг байгаабди. Зундаа тэрэ мунгеерее Шэтэ, бэшэлье газар руу аяншалдаг пэмди». («Агинская правда» газетын 1988 оной январийн 26 ней номер).

Ажалай ветеран Д. Цыденов нэгэ жэл суг багшалhан тухайгаа бэшэhэн байна: «багшынгаа яб саб гэмэ зангые, ажалша ба hанаhан хэрэгээ бүтээдэг байhыень хаража гайхагша hэм. Тиихэдэ залуу хаhаhаа үни холо алхажа гараhан хүн, үтлее бүри hургуулийн байшангай үүдэндэ шабинарые угтаха, зариманнайнь хөөрэгдэхэ, шабинн хубсаhа, нюур, үныень шалгаха, гуталайньшье арилгадаhан, үгыа ажаглаадхиха. Хэшээлэй урда классуудаар ябаха, багшын ерэхэдэ, юумэн бэлэн гү гэжэ шалгаха самбар сэбэр гү гэжэ хараха, нойтон аршуул, мел байна гү гэхэ, классай дежурный ажалые гүнсэд шалгагша hэн». («Агинская правда» газетын 1988 оной майн 28).

Ажалай ветеран, багша Б. Гомбожабон базаа багша тухайдаа дулааган дурдалга бэгажа. еерынгее экспедициде оруулhан байдаг. Ч-Лх. Базарон аман зохеол бэшэхэ, ургамалай зүилнүүдые суглуулха мун лэ зорилготой байгаа. Тэрэнэй суглуулhан ургамалнуудай гербари Шэтэ хотын музейдэ мунеошье бии гэлсадэг юм.

Ч-Лх. Базарон оршуулха даабаряа нагтаар дүүргээ гэжэ тобшолол хэлтэй байна. Г. Н. Потаниной Ехэ Хинган уула руу аяншалhан тухайгаа бэшэhэн ном үншахада, нэгэ зүил эли байна. Нютагай, уhанай, хада уулын, ургамалай, хубсаhанай, гэр байрын монгол нэрэнүүд сүм ород болгогдожо оршуулагданхай. Энэ хадаа тусхай муудай дутуу дундые хараад баиха аргагүй, еерее үзэглэл зохеохо гэжэ бодол түрее. 1906 ондо тэрэнэй зохеоhон «Монгол буряадай үгэ. Буряадай үгэ. Буряадай hургуулида hурахе үзэг. Анха түрүүшын жэлдэ үзүүлхэ» гэжэ нэрэтэй, 50 нюуртай, альганай тухай хэмжүүртэй ном Шэтэдэ П. А. Бадмаевай зеереэр, нэрээр байгуулагдаhан хэблэлэй газарта хэблэгдэжэ гараба.

Энэ ном хадаа тэрэ үеын ородой үзэг зааха дүршэлэй ёноор, хэлэнэй абяануудтай танилсуулжа, үзэгтэ оруулдаг заебари хэрэглэжэ, буряад хэлэнэй ачлган, хашалган абяануудые таарамжатайгаар хэрэглэhэн байна.

1906, 1917 онуудта хэблэгдэhэн үзэгтэ hургаха номуудые соогоо оньhон үгэ, таабари, hонирхолтой хеерее зохёожо, ород хэлэн дээрэ байhан номуудhаа мун лэ hонин зүйлнүүдые оршуулжа оруулhан юм. Үзэгтэ ороhон үхибүүд тэдэниивень уншаха, hонирхохо байгаа бшуу.

Ном соо оруулагдаhан уншаха зүйлнүүд ажалша зантай, мал харуулhалжа шадаха, ажаллаха дүршэлтэй, амитанние хайрлаха, нютаг орондоо дуратай, байгаалине адеглажа, мэдэжэ ябаха гэхэ мэтээр хүнэй ажабайдалай hуури табижа үгэго, наадан болгожо зүжэг табилгада Эрхүү хотодо hуража байhан хабаадаа. Тэдэ авторнуудынь Д. Абашеев, С. Балдаев, И. Барлуков, И. Салтыков гэгшэд байгаа. Эдэ түрүүшын зүжэг бэшэгшэд еенэдынгее зохёолоор буряад зониие эмшэн докторто хандажа, үбшэнее аргалуулха, архи уужа, гэртэхи байдалаа хойшонь татаха, гарза гайда гэртэхи бүлэнэрее оруулжа зудэрээхээ болихо, инаг дураарее залуушуул айл болохо, эрдэмдэ hураха гэхэ мэтын түрүү бодолнуудые олонниитын дунда дэлгэрүүлхэ гэжэ оролдоо.

Ч-Лх. Базароной бэшэhэн «Хаарташан» гэжэ зүжэг, мун лэ арад зониие гэгээрүүлхэ зорилго урдаа табиhан зохёол мун.

Үгытэй Цэрэнэйхи гэжэ айлай хубүүн Дэржо түрэхэ гунжаа худалдажа олоhон арбан түхэриг хаартэда сүм «лдажа, баян Тэхэдэ үриеэ түлэхэшье, эдихэ хоол абахашье зеериг үйеер гэртэхинээ хооhолно. Эсэгынгээ хаана ябабаш гэхэдэ, «олзо бэдэрхэ hанаатай ябааб» гэжэ Дэржо харюусана. Өөрынгее ядуу байдалые хубилгаха аргань, Дэржын бодолоор, хаарта наадажа, олзо ололго байбе. Олониитын ажабайдалай жама ёно мэдэхэгүй, ангиин тэмсэл тухай ойлгосогүй байдалтай үгытэй, хүнэй мухардани байдал иимэ байгаа.

Тиихэдэ зүжэг соо хаарта наадалые оигиргон харуулhыень үзэхэдэ, тэрэ үеын буряад зоной ажабайдалай ябаседа үзэгдэжэ байдаг бэе бэеэ хуураха, мэхэлэх гаhэн дарлагша-ангиин дарлалтын жама ёhые сэхэ харуулhан гэрэл мэтэ. Хаарта наадагшадай абари зан, сэдьхэлэйнь байдал зүжэг соо зүбеер гаргагданхай. Тэдэнэр бэе бэеэ мэхэлэлсэнэ, танюуhатай хаартаар наадана, хүнэй гарта байhан хаарта нюусаар дуулгажа байха «тагнуулшадтай». Мэхэ гохогүй наадаhан хүн ганса Держо. Тиигээд лэ эдэ мэхэшэдэй дунда Держо юумэншье болонгүй хосорно. Үшее дээрэhээнь хаартаншание байлгаhан гэрэй ээзэн Ямаан гэгшэ байрлаhанай, хоол эдиhэнэй гээд, дэгэд тооложо, тэрээнhээ ехэ ури нэхэнэ.

Иигээд лэ Держо мэхэшэдэй аманда үрэбкиулнэ. Энэ белбол хубисхалей урдахи үгытэй хүнэй байдалей бодото зураг.

«Хаарташан» гэжэ зүжэг ганса хаарта наадалгын муу эмшэлые элишэлээд дуурэhэн бэшэ. Тэрээн соо үгытэй зоной ангиин мэдэрэл, бодолгүй дээрэhээ хохидолдо ороо, байдалаа хубилгаха зам мэдэхэгүй дээрэhээ хаартын мүреер тоориж ябаhандань сэдьхэлээ үбдэжэ байhан уран зохёолшын зохёоhон зүжэг байгаа.

«Тарян» гэжэ хёёрдохи зүжэг соо хёёрёд оной эхиндэ худеегэй буряадай гэгээнги байдалей зураг харанабди. Тэлха тарягаар дутажа эхилхдээ, ойро дутын хэдэн буряад айл малайнгаа түүхэй эдлэл, морин ной тоног бэлдэhэнээ суглуулжа, ород сэлэндэ наймаалжа, талха бэдэрхээ ошоно. Теэд тэдэнэр наймаасалдахёаа байтагай хеерэлдэхэшье ород хэлэгүй, тоолоходоошье ядуу байна. Тиигээд танил талынгаа hайгаар гэртэнь байрлана. Бага сага наймаашье хэнэ. Энэ үедэ хуушанай баяи ород наймаашан ерэжэ буряадуудай наймаае үнэгүйгээр абахын тула айлгажа эхилнэ. Эгээл иимэ хэсүү байдалда байтарнь, танил айлайнь комсомол залуу хубүүн ерэжэ, купецые намнажа, буряадуудые абагса юм.

Зохеол соо ород, буряадай хосорондоо уода үеее ерэhэн анил тала байлсахын аша, ород хэлэ мэдэхын туhа, буряадуудаа еенэдээ тарга гаржа, хамта ажалаа эхилбэл туhатай гэхэ мэтэ бодолнуудые ойлгуулна.

Чойжил-Лхама Базарон гэжэ мэргэжэл түгээ багшын, хуушанай уран зохёолшын нэрэ арюудхагдажа эхилбэ. Саашань уран зохёолнуудыень шэлэн ябажа, ном болгон хэблэжэ, үхибүүдтэшье үргэн уншагшадташье тунхаглан тараяха зориилго тобойн гараже ерэбэ хе юм.

Ц.-А. ДУГАР-НИМАЕВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

ТАСС АПН

ХИЛЫН САНАhАА

...ЕТ hУНГАГШАДАЙ ПОЛИТИЧЕСКЭ БОЛБОСОРОЛ

...ийнадай депута...ийнгаа, тэдэнэй ...ийн үрэ дунгууд ...ийнонуудай оло...ийнсоолуудые дэл...ийнгаалаг хэрэгсэл...ийнхорондыгоо hо...ийнгэмэнь байhаар. ...ийнэ демократини...ийнмодернизацыгын ор...ийнгаа үнэгэжэ, со...ийнгаадаа политиче...ийнхороодые этир...ийнаа гэжэ тэдэ...ийнСовет хүнүүдэй ...ийнгаа болоhой бай...ийнгаалаа үргэнгөөр ...ийнэй болоhые ...ийнгаа депутатуу...ийнгаа гэжэ ...ийнгаа «Правде» га...ийнДуулса үгэлгын ...ийнгаа шэнэдхэл...ийнгаа байгаанные ...ийнгаа шэнэдхэл...ийн демократине болон олондо мэдээсэлые үргэдхэлгын түлее, хугжэлтэгүй тогтоонohон байдалда эсэргүүгээр обществын ажабайдалда шэнэ урасхалые улам үргэдхэхын түлее совет хүнүүд дуугаа үгэhэн байна гэжэ найдамтайгаар баталжа болоно.

ЛОНДОН. Арадай депутатта кандидадуудаар дэбжүүлэгдhэн КПСС-эй гишүүдэй 80 процентынь hуугаснадай зүйлее дэмжэгдээ гэжэ Лондоной олонхи газетэнүүд тэмдэглэнэ. Ёнотойя демократическа общество байгуулха тухай совет хүтэлбэрилэгшын үрэнэуудые тэдэнар дэмжэжэ байhанаа мэдуулхэ зуураа, албан хоирог ябадалые усадхахын, али бухы хубилалтануудые үргэлжэлүүлхын түлее дуугаа үгэбэ гэжэ «Файнэншл таймс» бэшэнэ. СССР-эй ерэдуйя Верховно Совет хубилган шэнэдхэлые боедуулхын түлее тэмсэлэй шидхэлы эзэбсэг болохо юм гэжэ газетэ тоолоно.

ПАРИЖ. Боложо үнэрhэн hунгалтын дунгуудые, hургаалнуудые КПСС түрэлгөөр бодомжолжо үзэхэ, бодото ажал ябуулгада сэгнэхэ, олониитэй холбо барисаагаа бахижуулхэ ёhотой гэжэ социальна үзэл зүб бандал, албан хоирог ябадалда эсэргүү тэмсэл hунгалтын урда тэлхи бухы кампанини үедэ үргэнөөр дэлгэрүүлэгдhэн байгаа гэжэ Франциин «Юманите» газетэ бэшэнэ.

Анхаралтай байhабли, тэрэной ямараар үнэгэhэн тухай

Хүн да байгаали

БАЙГАЛ ДАЛАЙ—БАЙГААЛИИН БАЯН ХЭШЭГ

КПСС-эй ѳѳкомой Политическэ гэгээрэлэй байшан соо Буряадай АССР-эй оршон тойронхи байгаали хамгаалха булгэмэй эхин эмхинүүдэй түлѳѳлэгшэд сутларжа, тоосоотохүнгалтын конференци үнэргэбэ. Конференцийн делегадууд «1986—1988 онуудай туршада байгаали хамгаалха бухэроссин бүлгэмэй республикын эмхинүүдэй хэһэн худалмэри тухай» элидхэл эубшэн хэлсэбэ. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын нэгдэхи орлогшо, республикын байгаали хамгаалха булгэмэй Президиумэй түрүүлэгшэ А. И. Плотников тоосоото элидхэл хэбэ.

«Орон дотор байгаалиие хамгаалха хэрэгые үндэһѳѳрнь хубилган шэнэдхэхэ тухай» тогтоол КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет 1988 оной январийн 9-дэ батален абаа һэн. Тиигэжэ оршон тойронхи байгаали хамгаалха, тэрэнэй нѳѳсэ баялигуудые хэрэглэхэ, байгаалиин ѳѳрсэ шуһаг комплекснуудые хамгаалха талаар хэмжэ ябуулгануд харааладаһан байгаа.

Парти, правительствын хараалһан тогтоол хэрэг дээрэнь бэелүүлхэ талаар КПСС-эй Буряадай обком, республикын Министрнүүдэй Совет ѳѳһэдынгѳѳ хэмжэ ябуулгануудые мүн лэ хараалаа һэн. Мунѳѳ республика доторнай уһа сэбэрлэхэ 100-һаа дээшэ түхэрэлгэнүүд хүдэлгэгдэнэ, тиимэ барилгануд үшѳѳ хэгдэнэ. Үнгэрѳѳд байһан гурбан жэлэй туршада түмэр замай Улаан-Удэ, Мысовая станцинуудта соорхой цистернэнүүд соохи нефтепродуктнуудые эюулхэ тусхай талмай түхеэрэгдэнэ, Сотниковой шубуунай фабрикада муу бодосуудые хубаарилан сэбэрлэхэ түхеэрэлгэ тодхогдоһон, Улаан-Удын мяха-консервын комбинадта сэбэр уһаар хангаха хэдэн түхеэрэлгэ баригдаһан, минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха складууд ашаглалгада үгтэнэн юм. Тиихэдэ уһа голнуудай эрье зубшаад бариг даһан малай олон байра ондоо тэсэшэ нүүлгэгдэнэн байна.

Баргажанай районой Баянголой сомоной Советэй оршон тойронхи байгаалияа аршалан хамгаалха талаар хараалһан хэмжэ ябуулгануудыень Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум һайшаагаа һэн. Һайн һайхан энэ үүсхэлыень республикын сомоной, сельсхэ, поселковоо Советүүд дэмжэжэ, ѳѳнэд ѳѳнэдынгѳѳ нютаг нугануудта байгаали хамгаалха талаар шухала удха шанартай хэмжэгэнүүдые мүн лэ хараалжа, сессинүүд дээрэ баталан абаһан юм. Мүн энэ үе соо Сэлэнгын, Тунхэнэй районуудта оршон тойронхи байгаалияа хамгаалха талаар холын хараатай хэмжэгэнүүд абтажа, олоной һайшаал магтаалда хүртэнэнииень тэмдэглэлтэй. Тунхэнэй районой «Сибиряк» колхозой байгаали хамгаалха эхин эмхи ажахын ахамад агроном М. Н. Усольцевой ударидалга доро 50 гектар талмай дээрэ ойн модо хамгаалха зуруулга гарга һан, хүдѳѳ ажахын машина, техникэ угааха талмай түхеэрэлсэнэн, голой эрьедэ байрлаһан малай хэдэн байрануудые ондоо тэсэшэнь зеелсэнэн, газарай һалхи, бороонһоо нурахагүйн тулада ехэ хүдэлмэри хэнэн байха юм. Эдэ бүхы хэмжэгэ ябуулга саг соонь хэжэ байһан тус ажахын эдэбхитэй, колхозой правленийн түрүүлэгшэ Ю. П. Седов байгаали хамгаалха булгэмэй бүхэсоюзна түбэй советэй Хүндэтэлэй грамотаар, мүнгэн шангаар үрмашуулагдаһан байна.

Улаан-Удэ хотын предприятии, эмхи зургааануудай дундэ һаа Ленинэй орденто локомотив вагон заһабарилгын, Ажалай Улаан Тугай орденто авиационно заводуудай, Буряадай хүдѳѳ ажахын институтдай байгаали хамгаалха эхин эмхинүүд үнэгэрһэн үе соо эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ажалшадай дунда ябуулһан, олон гэшүүдтэй болоһон байха юм.

Жэшээнь, оршон тойронхи байгаалияа хамгаалха булгэмэй авиационно заводой В. В. Артамоновой ударидадаг эхин эмхинин коллективэ олоной зүгһѳѳ һайшаал, магтаалда хүртэхэ ёһоороо хүртэнэ. Байгаали хамгаалха булгэмэй гэшүүд жэл бүри завод шадараа ногооруулжа, элдэб янзын модо, сэсэг һуулгажа байха гэжэ үсэд нэтэрүүгэр орондодог, ажалладаг болоо.

Улаан-Удэ хотын училищи, техникумүүдэй дунда дэлгэрһэн мүрысѳѳндэ нэгдэхи СПТУ-гай эхин эмхи түрүү һуури эзэлһэн байба. Тус училищида «Байгал далай хамгаалга хадаа бидэнэй хамтын хэрэг» гэһэн үраа доро үнгэргэгдэһэн конкурс ехэ һонирхолтойгоор, олон хүнэй хабаадалгатайгаар үнгэрѳѳ юм. Мүн эн-дэ һурагшад ан амитадые түһѳѳлэн хэжэ, «Уран гартаа» гэһэн выставкэдэ табихадаа, олоной зүгһѳѳ һайшаагдаһан байгаа. Тэдэнэр город соо үнгэргэгдэһэн субботникогой үдэр 400 молю, һѳѳг бургааһа һуулгажа гараа юм. Училищийн эхин эмхинин бюрогой түрүүлэгшэ Е. М. Матвеевагай үүсхэлээр эндэ «Манай Байгал» гэһэн конференцийн һонирхолтойгоор үнгэргэгдэһэниинь гайхалгүй юм.

— Сэлэнгын район республикын ажалшадые түлишѳѳр хангадаг гуламта гэжэ дэмы хэлсэдэгүй гээшэбди. Нээрээшье, энэ тон зүб. Зүгѳѳр манай районой ажалшадай 60 шахуу процентнь экологическа талаһаа муу байдалтай һуурин тосхонуудта ажаһууна. Юунда кигэжэ хэлэнэбиб гэхэдэ, нэгэдэхэр, районой санэпидстанцийн мэргэжэлтэдэй мэдэсэһэнэй ёһоор, Гусиноозёрскын ГРЭС жэлэй туршада гуша гаран мяньган тонно муухай бодос агаар руу хаяжа тараана. Тэдэнэйнь дунда фенол, серэ, сульфадай холисотой бодос агаар бузарлана. Хсёрдохёор, арадай депутадуудай Гусиноозёрскын горсоведэй гүйсэдком, республикын байгаали хамгаалха булгэм Буряадай АССР-эй Гүрэнэй комитедтэй, СССР-эй Науканууудай академийн Сибирийн отделениин Буряадай эрдэмэй түбтэй хамта дээрэ хэлэгдэнэн асуудалда анхаралаа хандуулха, шиидхэхэ, ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжэнэй проектые шалгажа, хаража үзэхэ аабза гээд найдонабди,— гэжэ байгаали хамгаалха Сэлэнгын районой булгэмэй советэй түрүүлэгшын орлогшо Р. Г. Балданов тон зүб хэлэбэ.

Түнхэнэй районой Зүүн-Мүрэнэй дунда һургуулиин багша, һургуулиин эхин эмхиин түрүүлэгшэ З. М. Шведова үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ мэдүүлбэ: «Манай республикын леспромхозуудай бэлэдхэһэн модон хайшаа эльгээгдэнэб гэжэ таанад булта мэдэнэт. Зүгѳѳр байгаалиин иимэ нѳѳсэ баялит үгѳѳд, орондонь хилын саана һаа юу асарнабибди? Манда хэрэгтэй, шухала юумэн харагдагшагүй. Үгышье һаа, зайн гал гамнаха, аюбалха гэһэн уряада ялгаад бидэнэр ханданабибди? Улаан-Удэ хотын байшан гэрнүүдтэ ороходо, гэгээн сагаан үдэр электрын лампочканууд юундэ носоогоотой байдаг гээшэб? Би 11 жэлэй туршада нуданшаа оршон тойронхи байгаалидаа эзэн ѳѳһоор, гамтайгаар хандаг гэжэ уряалдагби. Харин иигэжэ байтаршни, ойн ажахыхудэлмэрилэгшэд ѳѳнэлѳѳ байгаали хамгаалха Хуули эбдэжэ нарһанай борбоосгой түүжэ тарихын тулада ургажа байһан модо унагаажархиһан байха. Иигэжэ байхадань, бидэнэр һурагшадтаа ямар һургаал үгэхэ, тэдэнэй табиһан асуудалда юун гэжэ хариусаха болоно гээшэбибди?

Байгаали хамгаалха талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ И. Д. Даржаев, арадай депутадуудай Хойто-Байгалай Железнодорожно райгуйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэрэй орлогшонор А. Т. Акимов, Н. И. Воронова, Баргажанай районой ниитын инспектор И. Д. Белоусов, Байгалай фондын түрүүлэгшэ А. А. Хахалов, Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинадай ахамад инженер Н. А. Алдохин болон бусад эдидхэл тушаа үгэ хэлэхэдээ байгаалияа хамгаалхаар табигдаһан бидэнэр даажа абаһан уялгаяа нэрэтэй солотойгоор дуурэгэжэ, арад зоной һайшаал магтаалда хүрэгдэп гэжэ сугларагшадые уялдуулаһан байна.

Конференциидэ хлбаадагшад Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй түрүүлэгшын нэгдэхи орлогшо А. И. Плотниковые республикын байгаали хамгаалха булгэмэй президиумэй түрүүлэгшэзэ дахинаа һунгажа, этигэл найдабарияа үзүүлбэ.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

Апрелиин киноафиша

ҺОНИРХОЛ ҮҮСХЭМЭЭР

Энэ һара соо яһала һонин фильмүүд экранда гарахань. Тэдэнэй нэгэн — **«Дама с попугаем»**, Украйнын залуу режиссер Андрей Праченко олоной һаншаалда хүртэмѳѳр фильмүудые табидагаараа мэдэгдэжэ боложо байна. Түрүүшынь хоёр худэлмэри — «Единица с обманом», «Капитан Пилигрима» гэжэ картинанууд Киевтэ 1984 ондо үнгэрһэн Бүхэсоюзна XVII фестивалиин шангуудта хүртѳѳ һэн. Харин «Дама с попугаем» гэгээнэ амаранга хаража һуухада, яһала болохотой фильм. Тэндэ харагшын ехээр һанаагаа зобохо юумэн байхагүй, харин иимэрхүү юумэн захаһаа байдаг ха юм гэжэ, энеэбхилэн харахаар байха.

Фильмын гол герой Сергей Зверев аэропортдо механиграар худэлдэг аад, курортдо амархаяа ошоходоо, геройлетчик гээшэб гэжэ бэеэ хэлэнэндээ, мэгдэжэ һалана. Зверевэй ролие актер Алексей Жарков гүйсэдхэнэ.

Ленинградай залуу актриса Светлана Смирнова эндэ иланганяа илдам, зохид эхэнэрэй образ харуулжа шадаа.

М. Горькийн нэрэмжэтэ киностудида табигдаһан **«Публикация»** гэжэ фильмые найруулһан режиссер Виктор Волков һургуулиин һурагшад тухай темэеэ энэ удаа дахинаа үргэлжэлүүлбэ. Фильм дотор социальна асуудал хурсаар табигданхай. «Би хэн гээшэбиб? Ажабайдал соо ямар һуурин эзэлнэбиб?» гэһэн асуудалнууд арбадахи классай һурагшадай ухаан бодолдо амар заяа үзүүлнэгүй...

«Осень, Чертаново...» Мэдээжэ режиссер Игорь Таланкин шэнэ худэлмэриеэ иигэжэ нэрлэбэ. Фильмын героинууд — физик-компьютерщик Станислав Наварзин, тэрэнэй һамган Мария, литератор Федор. Эдэнэй дундахи харилсааниинь аргагүй орео. Мария Федорто дуратай. Тэд үбгэндѳѳшье дуратай шэнги. Зүгѳѳр зурхэниинь үшѳѳл нэгэ хүниие бэдэрһэндэл...

Фильмын гол героиня болохо Мариягай рольдо Каунасай драмтеатрай залуу актриса Ингеборга Дапкунайте наадана. 1988 ондо тэрэнэй хабаадалгатай дүрбэн картина экранда гараһан байна. Фильмэ эрэшье, сценээршье тэрэнэй эжэл Валентинас Масальскис (Федор) мүн лэ эдэбхитэйгээр экранда гаража байнхай. Харин Вильнюсэй консерваториин студент Алвис Херманис С. Наварзинай роль гүйсэдхѳѳ.

Нэгэ хүндэ шүтэн һүгэдэлгын үеын темэдэ мүнѳѳ олон режиссер хандадаг болонхой. Эдмонд Кеосаянай табиһан **«Вознесение»** гэжэ фильм хардалга гүрдэлгын хатуу шэрүүн үе тухай хѳѳрэхэ зуураа, режиссерой ѳѳрынь намтартай олонхи ушарта тудалдана. Душѳѳд онуудта зобоһон, зүдэрһэн армян нэгэ бүлэ тухай тус фильм олондо хѳѳрэнэ. «Арадай дайсан» гэгдэнэн Григорянай үнэр баян бүлэ Сибириин Вознесение гэжэ һуурида ажаһууха ушартай боолоо. Ушарыень тус фильм харахадаа мэдэхэт.

«Ленфильм» студида бүүлгагдаһан **«Полет птицы»** гэжэ фильм инаг дуран тухай, эхэнэрэй зан абари тухай хѳѳрэхэ. Фильмын героиня Лёка Храповагай хүби заяае бидэ бүхы һаһаарнь шахуу харанабди. Түрүүн урдамнай залуухан актриса басаган байһан һаа, фильмын эсэстэ наһатай, эсэшэнэн эхэнэрэ зогсоно. Энэ картина соо актрисын хүби заяан тухай бэшэ, харин эхэнэрэй хүби заяан харагдана гээ һаа, дээрэ хэбэртэй. Юундэб гэхэдэ, заал һаа актриса иимэ заяатай байдаг бэшэ бшуу.

Апрелиин репертуар соо режиссер А. Степановичой **«Барды»** гэжэ фильм оруулагданхай. Тэндэ совет авторнуудай дуунуудай түүхэ 1950-яад онуудһаа мүнѳѳ үе хүрэтэр харуулагдана. Тэндэ, В. Высоцкий, Б. Окуджава, А. Розенбаум, А. Галин, А. Дольский, Ю. Ким болон бусад авторнууд ѳѳнэдынгѳѳ дуунуудые гүйсэдхэнэ.

Эдэ фильмнүүдээ гадна Узбегэй, Арменийн кинематографистнуудай найруулан табиһан **«Золотая голова мстителя»**, Арменийн — **«Тринадцатый апостол»** гэжэ фильмүүд табигдаха. Тиихэдэ хэзээ хэзээнэйхидээл адли харинь оронуудай фильмүүдэй мүн лэ танилсахат. Югославийн **«Офицер с розой»** гэжэ картиные һонирхохо байхат. Польшын **«Эпизод в Западном Берлине»** гэжэ фильмын нэрээршье бодоходо, олоной анхарал татаха зэргэтэй. Тиихэдэ Энэдхэг ороо манда **«Знакомство»**, Франци **«Одиночка»**, США **«Роман с камнем»** гэжэ фильмүүдые дурадхаба.

Һүүлшын фильмын зарим үйлэнүүдынь Мексикэдэ бүүлгагдаһан тула онсо һайхан байгаалиинньшье түлѳѳ хараха дуран хүрэхэ шэнги. Үнэтэй шухаг шулуу бэдэржэ ябагшад уршагта элдэб ябадалда орохо юм. Залуушье һаа, айхабтар мэдэгдэжэ болоһон актернууд — Кэтлин Тернер Майкл Дуглас гэгшэдэй бэлиг шадабаринь, нѳадаха аяг аашань кинодо дуратайшуулда хүндэтэй бшуу.

В. ПАВЛОВА.
Гиновьдео-нэгэдэлэй ахамад редактор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: актриса Лаура Геворкян «Вознесение» гэжэ фильмдэ. Людмила Аркнина «Публикацие» гэжэ фильмдэ (һургуулиин директор).

Спорт — Спорт — Спорт

СУУТА ПОЛКОВОДЕЦОЙ ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Суута совет полководец Г. К. Жуковай дурасхаалда зориулагдагдажа, боксоор залуушуулай бүхэроссин спортын VII нааданууд Свердловск хотодо болобо. Россин федерацийн 18—20 наһанай 200 шахуу бэлигтэй бэрхэ залуу боксернууд энэ ехэ мүрысѳѳндэ хабаадаһан байгаа.

Улаан-Удын түмэр замай техникумэй һурагша, спортын мастер Александр Кривоносов залуушуулай спортын наадануудта хабаадахадаа, ехэ амжалта түйлажа, хүндэшэг шэгнүүртэ чемпион болобо.

А. Кривоносовые һурган хүмүүжүүлһэн ЛВРЗ-гэй спортклубай тренер Виктор Агафоновтой уулзахадамнай, иигэжэ хѳѳрэбэ:

— Эндэ Александр гурбан хүнтэй тулаадаһан байгаа. Эдэнэр бултадаа спортын мастернууд юм. Түрүүшын үдэр Челябинск хотын түлѳѳлэгшэ В. Люпинтэй уулзахадаа, нютаграйнай хүбүүн яаха аргагүй булюу байжа, хоёрдохи раундда шүүгээ һэн. Хойто үдэрынь Липецк хотын бэрхэ боксер А. Котлевтой наадаба. Энэ шанга тулалдаанай дүнгүүдээр судьянарай шиидхэбэрээр Александр диилэнэн байгаа. Түгэсхэлэй мүрысѳѳндэ тэрэ Д. Магомедовтэй (Дагестан) уулзахадаа, хоёрдохи раундда шүүжэ, чемпион болоо.

Тиигэжэ тэрэ РСФСР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, июль һарада Донецк хотодо үнэргэгдэхэ залуушуулай бүхэсоюзна спортын наадануудта хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Нѳдондо жэлдэ А. Кривоносов эдиршүүлэй бүхэсоюзна спортын хоёрдохи наадануудай Горький хотодо үнэргэгдэһэн түгэсхэлэй мүрысѳѳндэ илажа, СССР-эй чемпионой нэрэ эзэргэдэ хүртѳѳ һэн.

— Мунѳѳ Александр Кривоносов СССР-эй залуушуулай суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, апрелиин 10-һаа 19 болотор үнэргэгдэхэ Франциин түрүү һуури эзэлхын түлѳѳ нэмэл мүрысѳѳндэ хабаадаха зорилготойгоор Москва шадархи Химки хотодо һорилго бэлэдхэл хэжэ байна, — гэжэ тренерынь хѳѳрѳѳгѳѳ түгэсхэбэ.

А. Кривоносов хадаа тренер Виктор Иванович Агафоновой һурган хүмүүжүүлһэн гурбадахи спортын мастер мүн. Урда тээнь тэрэнэй һурагша Данзан Цыренов СССР-эй спортын мастер болоһон юм. Тэрэ «Локомотив» бүлгэмэй Түбэй соседэй чемпион болоһон, «Байгал» журналай шанда хүртахын түлѳѳ бүхэсоюзна мүрысѳѳндэ хэдэ дахин шалгарһан намтартай.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ҺҮҮЛШЫН ЗҮРГѲѲР

Дэздэ-Онгостойдо саналаар урилдагшад сугларжа, байгша оной һүүлшын зүргѳѳр хурдан, солбоноо туршалсаба.

Урилдаанай түрүүшын үдэр эхэнэрнүүд — 10, эрэшүүл 15 километрэй зайда урилдаһан байгаа. Эдэнэр хойто үдэрынь эдэл зайнуудтаа дахинаа гаража, эрхимүүдээ тодоруулаа.

Байгша оной энэ һүүлшын урилдаанда Хойто-Байгалай, Мухар-Шэбэрэй, Ивалгын, Кабанскын, Загарайн ба бусад районуудай. Улаан-Удэ хотын физкультурын коллективүүдэй спортсменүүд хабаадалсаба.

Эхэнэрнүүдэй дунда болоһон урилдаанда Геннадий Петренкын хүмүүжүүлһэн, «Локомотив» бүлгэмэй гэшүүн, спортын мастерта кандидат Елена Дойникова зайгаа 34 минута 37 секунда соо гаталжа, түрүү һуури эзэлбэ. Ургажа ябаһан залуу спортсменка тэсгэн Хабаровск хотодо зонын мүрысѳѳндэ эрхимлэжэ, СССР-эй спортын мастерай нормативэ дүүргэгэ һэн. Удаадахи хоёр һуурида технологическа институтдай студентка, мастерта кандидат Елена Канунникова, Кабанскын районой суглуулагдамал командын гэшүүн Ирина Малкова гэгшэд гараһан байгаа.

Эрэшүүл соо̀ноо багшанарай институтдай студент Олег Харитонов зайгаа 44 минута 09 секунда соо гаталжа эрхимлэбэ. «Локомотив» бүлгэмэй технологическа институтдай командын гэшүүд Андрей Поплевин, Дима Юрьев гэгшэд хоёрдохи, гурбадахи саг харуулһан байба. Мүрысѳѳнэй хоёрдохи үдэр энэл зайнуудта үнэргэгдэһэн үрилдаанда Елена Дойникова урда үдэрэйхидэл мэтэ эрхимлэжэ, һаһин бэлэдхэлтэй спортсменка байһанаа үшѳѳ дахин гэршэлбэ ха юм.. «Локомотив» бүлгэмэй гэшүүд Светлана Кузьмина Ольга Калашникова хоёр эрхимлэгшэһээ хоёрһоо дээшэ минутаар хожомдожо, удаадахи һууринуудые эзэлээ юм.

Эрэшүүлэй дунда болоһон урилдаанда технологическа институтдай багша, СССР-эй спортын мастер Саян Жамбаловта хүрэжэ урилдаха хурдан саналшан энэ үдэр үгы байба. Тэрэ 15 километрэй зайе 45 минута 09 секунда соо гаталһан байба. Технологическа институтдай студент Вячеслав Бурлаков эрхимлэгшэһээ 1,5 минутаар хожомдобо. Залуушуулай дундаһаа профсоюзуудай спортын бүлгэмэй түлѳѳлэгшэ, спортын мастерта кандидат Дмитрий Тонкопрядченко яһала һайн саг харуулбашье, эрхимлэнэн хоёрые хүсэжэ шадабагүй.

Һүүлшын урилдаанда шалгарһан спортсменүүдтэ Физкультура болон спортын талаар республикын Гүрэнэй комитедэй тогтооһон чемпионой лентэ, дипломууд, үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаһан байна.

Н. НИКОЛАЕВ.

ТҮРҮҮШЫН УРИЛДААН

Гусиноозерск хотодо районой хүнгэн атледүүд сугларжа, хабарай заншалта урилдаа үнэргэгдэбэ. Тохой — Гусиноозерск гэһэн урилдаанай маршрут байгша ондо хубилгагдаһан байба. Эдэнэр хотын үйлсэнүүдээр түбэй талмай хүрэтэр урилдаха болоһон байгаа. Энэнь 6 километрэй зай болоно.

Урилдаанда хамтадаа 400-гаад ажалшад хабаадаһан байна. Нэгэдэхи, хоёрдохи бүлэгтэ хубаараад урилдаһан үйлэдбэриин коллективүүдэй дундаһаа Холбоолжоной уурхаин, хотын түбэй больницын суглуулагдамал команданууд эрхимлэһэн байба. Хотын һургуулинууд соо̀ноо 4-дэхи, 1-дэхи, 5-дахи һургуулинуудай команданууд түрүүшын гурбан һуури эзэлжэ гараһан байгаа. Харин худаа нютагуудай һургуулинуудай дундаһаа Загастайн, Баратын, Жаргалантын дунда һургуулинуудай команданууд шалгараа юм.

Һайн дураараа урилдаха дуратайшуулай клубууд соо̀ноо Холбоолжоной уурхайн «Огонёк» клубай команда эрхимлээ. Удаадахи хоёр һууринуудые авиационно заводой «Элерон», Кабанскын районой Селенгинск тосхонои команданууд эзэлһэн байгаа.

Холбоолжоной уурхаин «Огонёк» клубай түлѳѳлэгшэ, урилдаагаар спортын мастерта кандидат Сергей Чеповских 15 километрэй зайе 52 минута 10 секунда соо гаталжа, эрхимлэхэ гэжэ хажуугаар, чемпионой, болон урилдаанай гол шанда хүртэбэ. Кабанскын районой Александр Нечкин, Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой түлѳѳлэгшэ Альберт Егоров гэгшэд удаадахи һууринуудта гараа.

Хабарай түрүүшын урилдаанда эрхимлэһэн спортсменүүд болон командануудта үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаа. ВЛКСМ-эй Гусиноозерскын горком, Холбоолжоной уурхайн «Огонёк» клубай хүтэлбэрилэгшэд урилдаа үнэргэхэ хэмжэ ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадалсаа, бэлдээ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Н. ИВАНОВ,
мүрысѳѳнэй ахамад судья.

Кино, театрнуудта

РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
Премьера «Дон Хуан» — в 19-30.
«ДРУЖБА»
«Воля Вселенной» — в 9-40, «Связь через Пиццерию» — в 11-20, 13-40, 16, 18-20, 20-40.
«РОДИНА»
«Ловушка для кошек» — в 10, 16, «Дама с попугаем» — в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — «Дама с попугаем» — в 10, 12, 14, 16, 18, 20. Зеленый зал — «Эпизод в Западном Берлине» — в 9-40, 13-20, 15-20, 17-20, 19-20, 21-20, «Чудесный лес» — в 11-40.
«ЭРДЭМ»
Мультфильмы — в 9-40, 12-40, «Дай лапу, друг!» — в 11-10, 14-10, «Беглецы» — в 15-40, 17-30, 19-40, 21-40.
«ОКТЯБРЬ»
«Приключения Марка Твена» — в 9-30, «Связь через Пиццерию» — в 11, 13, 15, 17, 19, 21.
«АРШАН»
«Узник замка Иф» (фильм 1-й, 2 серии) — в 18-30, 21.
«ВОСТОК»
«Золушка» — в 13-30, «Тот, кого ждет успех» — в 15, 17, 19, 21.
«БАЙКАЛ»
«Мера пресечения — арест» — в 18-30, 20-30.
ВИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕРА»
«Языческая мадонна» — в 10, 15-10, «Свет за шторами» — в 11-40, «Похищение по-венгерски» — в 13-20.
ВИДЕОЗАЛ «ОКТЯБРЬ»
«Приключения бельчонка Мики» — в 10, 14-30, «Подозреваются все» — в 11-20, «Она и Он» — в 13-10, «Наследство казначея Стамбула» — в 15-50.
ВИДЕОТЕКА (ул. Иванова, 19)
«Сказки Киплинга» — в 11, «Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо» — в 12-20, «Игры для детей школьного возраста» — в 14-10, «Полет в страну чудовищ» — в 15-50, «Черные ангелы» — в 17-10.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
Москва. 7.30—«120 минута». 9.35—«Амар сайн, хүгжэм!» 10.20—«Фантастическая тетушка» — уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 12.00—Шэнэ һонин. 12.10—«Дэлхэйе тойрон» — альманах. 13.10—«Хатлоной аялга дуунууд». 16.30—Шэнэ һонин. 16.45—«Мимолетности» — фильм-балет. 17.15 — «Ле Зуан. Памятные дни и годы» — баримтата фильм. 17.45 — «Флейтээр наадаха. 18.00—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.00—Дэбжэлтэ, мэдээсэл, соносхол. 19.45—«Мунѳѳдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00—Финляндиин соёлой удэрнүүд СССР-тэ. 20.55—Литературно-уран һайханай видеоканал. 22.00—Время. 22.50 — Литературно-уран һайханай видеоканалай үргэлжэлэл.
ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА
Москва. 9.00—Үглѳѳнэй гимнастика. 9.15—«Объективтэ — ан амитад». 9.35. 10.35—Информатика ба тоолон тодорхойлхо техникын үндэһэ һуури. 10.05, 12.05—Немец хэлэн. 11.05—ПТУ-гай һурагшадта. Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 11.35 12.35—Юрэнхы биологи. 9-дэхи класс. 13.05 — «Софья Ковалевская» — 3 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 13.40—Шэнэ һонин. 18.00—Киноочерк. 18.10—«Эрхэтэд ба хуули». 18.50—Байгал. 19.10—Һуралсалай эмхи зургааануud СССР-тэ. 20.55—Литературно-уран һайханай видеоканал. 22.00—Время. 22.50 — Литературно-уран һайханай видеоканалай үргэлжэлэл.
ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА
Москва. 9.00—Үглѳѳнэй гимнастика. 9.15—«Объективтэ — ан амитад». 9.35. 10.35—Информатика ба тоолон тодорхойлхо техникын үндэһэ һуури. 10.05, 12.05—Немец хэлэн. 11.05—ПТУ-гай һурагшадта. Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 11.35 12.35—Юрэнхы биологи. 9-дэхи класс. 13.05 — «Софья Ковалевская» — 3 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 13.40—Шэнэ һонин. 18.00—Киноочерк. 18.10—«Эрхэтэд ба хуули». 18.50—Байгал. 19.10—Һуралсалай эмхи зургааануud бүтээһэн хэрэгсэл зуйлнуудэй зональна выставкэ-зарһаа репортаж. 20.00—«Байгалаи үмэнэхи газар дээрэ». Сибирьтэ мал ажал хүгжѳѳхэ талаар региональна зүблѳѳндэ хабаадагшадтай тухэреэн» стол. 20.50 — Соносхолнууд. **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—Столой теннисээр дэлхэйн чемпионат. 22.00—Время. 22.50—«Софья Ковалевская» — 3 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 24.00—«Два слова в письме» — баримтата фильм. 00.50—Богони концерт. 01.00—Футболоор СССР-эй чемпионат. «Днепр» — «Жальгирис».

Сагай уларил

Республика дотор үүлэтэйшэг байха, шиигэ нойтон балай орохогүй. Баруун хойно һоо секундын 7—12 метр хүсэтэйгѳѳр һалхилха. Хойто зүгэй болон Байгал шадарай нютагуудта 0—5 градус, бусад нютагуудта 9—14 градус дулаан болохо.

Улаан-Удэдэ шиигэ нойтон орохогүй. Баруун хойноһоо секундын 7—12 метр хүсэтэйгѳѳр һалхилха. Удэртѳѳ 9—11 градус дулаан болохо.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Бергузин—91-1-44, п. Кырен—91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина, 35
Н-00480 Заказ № 79 Индекс 61616